

„Létezik, bár keveset hallat magáról...”
A Szlovák Nemzeti Tanács Nemzetiségi Bizottsága
(1968–1971)*

ÁRPÁD POPÉLY

“It Exists, Though It Is Little Heard Of...” The Nationality Committee of the Slovak National Council (1968–1971)

Keywords: Czechoslovakia; Prague Spring; Slovak National Council; Nationalities Committee; ethnic minorities; Nationalities Act; Csemadok; normalisation

A Szlovák Nemzeti Tanács (SZNT), azaz a szlovák parlament 1968. október 4-én a nemzetiségi kérdésben illetékes kezdeményező és ellenőrző szerveként létrehozta a Nemzetiségi Bizottságot. A 33 fős bizottság azonban a nemzetiségek törekvésével ellentétben nem nemzetiségi képviselői szervként, hanem egyszerű parlamenti bizottságként jött létre, amelynek tagjai között az SZNT 14 magyar és 6 ukrán/ruszin nemzetiségű képviselője, illetve tagja mellett a vegyes nemzetiségi összetételű választókerületekben megválasztott 12 szlovák és egy cseh nemzetiségű képviselő is helyet kapott.¹

A bizottság magyar nemzetiségű tagjai Bánszky Zoltán, a párkányi autóbusz-vállalat géplakatos, Czaban Bálint, az abafalvai egységes földműves-szövetkezet (efsz) elnöke, Cserge Károly, az alistáli efsz agrármérnök, Dénes Ferenc, az *Új Szó* volt főszerkesztője, Dobos László, a Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kulturális

* A tanulmány a Szlovák Köztársaság Kisebbségi Kulturális Alapja által támogatott, A Szlovák Nemzeti Tanács Nemzetiségi Bizottsága 1968–1971 (Výbor Slovenskej národnej rady pre národnosti 1968 – 1971) című kutatási program, valamint A szlovákiai magyar társadalom változásai az utóbbi 100 évben, különös tekintettel a mindennapi kultúrára című APVV-20-0336 projekt keretén belül készült. Štúdia vznikla s podporou projektu APVV-20-0336 Premeny spoločnosti Maďarov na Slovensku za posledných sto rokov, s osobitným dôrazom na ich každodennú kultúru.

1 Az SZNT tagjai alatt a testület 1968. szeptemberi kibővítése során kooptált személyeket értették. Ők hivatalosan nem az SZNT képviselőinek, hanem az SZNT tagjainak számítottak.

Szövetségének, a Csemadoknak az elnöke, Fábry István pártmunkás, Faraga Ferenc, a közép-szlovákiai kerületi pártbizottság dolgozója, Gulis Valéria, a kissallói efsz könyvelője, Horváth Vince, a komáromi hajógyár rajzolója, Retkes Lajos, a búcsi efsz elnöke, Stifter Emília, a somorjai közszolgáltatási üzem dolgozója, Szabó Rezső, a Csemadok vezető titkára, Szaniszló Gyula, a komaróci efsz traktorosa, valamint Tomaskovics Károly, a szelőcei efsz elnöke lettek. Az ukrán/ruszin nemzetiségű bizottsági tagok Anna Bilanyin, a vízközi ruhagyár dolgozója, Petro Dupej, az eperjesi járási nemzeti bizottság elnöke, Anna Hirka homonnai járási tanfelügyelő, Mihajlo Hrib, a szinnai Vihorlát üzem hegesztője, Vaszil Kapisovszkij, a P. J. Šafárik Egyetem docense, valamint Mihajlo Mindos, a Csehszlovákiai Ukrán Dolgozók Kulturális Szövetségének (Культурный союз українських трудящих ЧССР, KSZUT) az elnöke voltak.

Szlovák nemzetiségű bizottsági tag volt Vojtech Daubner, a Szlovák Szakszervezeti Tanács elnöke, Irena Ďurišová, a Szlovákiai Nőszövetség elnöke, Štefan Ferencei, a dunaszerdahelyi járási pártbizottság vezető titkára, Martin Hraško, a Szlovák Megújulás Pártja közép-szlovákiai kerületi bizottságának titkára, Ján Janík, a nyugat-szlovákiai kerületi nemzeti bizottság elnöke, Ernest Križan, a Szabadságpárt nyugat-szlovákiai kerületi bizottságának elnökségi tagja, Ladislav Leco, a Szlovák Megújulás Pártja kelet-szlovákiai kerületi bizottságának titkára, Ján Paško, Szlovákia Kommunista Pártja (SZLKP) Központi Bizottságának osztályvezetője, Ervín Polák, a Csehszlovák Távirati Iroda szlovákiai igazgatója, Františka Šimegová, a melleki efsz dolgozója, Ondrej Súlety, a Szabadságpárt kelet-szlovákiai kerületi bizottságának titkára és Michal Žakovič, a Szabadságpárt elnöke. Helyet kapott végül a bizottságban Vilma Vaculová, a hurbanfalvai efsz dolgozója, az SZNT egyetlen cseh nemzetiségű képviselője is.

A bizottságot létrehozásával párhuzamosan megbízták a nemzetiségi törvény javaslatának az elkészítésével, aminek a határidejét 1968. október végében, a nemzetiségi alkotmánytörvény elfogadásának idejében állapították meg. A prágai Nemzetgyűlés által 1968. október 27-én elfogadott 144/1968. számú nemzetiségi alkotmánytörvény 5. cikkelyének 2. bekezdése szintén kilátásba helyezte az alkotmánytörvényt konkretizáló végrehajtási törvények, valamint olyan nemzeti tanácsi törvények kidolgozását, amelyek meghatározzák, hogy mely képviseleti testületek és végrehajtó szervek mellett létesüljenek nemzetiségi, pontosabban „a nemzetiségi jogok érvényesítését biztosító” szervek. Azon szervek egyike, amelyeknek a végrehajtási törvények, köztük a nemzetiségi szervekről szóló törvény kidolgozásában közre kellett működniük, az SZNT Nemzetiségi Bizottsága volt. Az alábbiakban a bizottság e téren kifejtett tevékenységét, valamint az 1971. márciusi felszámolásáig végzett munkáját tekintjük át.²

2 A Nemzetiségi Bizottság létrehozására lásd Popély 2023, 91–124. p.

1. A Nemzetiségi Bizottság és a nemzetiségi szervekről szóló törvény javaslata

A Nemzetiségi Bizottság elsődleges feladata az SZNT és a nemzetiségi alkotmánytörvény által is kilátásba helyezett nemzetiségi szervekről szóló törvény javaslatának a kidolgozása volt. A törvénytervezet előkészítése azonban valójában nem magában a Nemzetiségi Bizottságban történt, hanem már annak létrehozása előtt, egyrészt a szlovák pártvezetés munkabizottságában, másrészt pedig a Csemadok jogi bizottságában elkezdődött.

Az SZLKP Központi Bizottságának Elnöksége 1968. szeptember 11-én hozta létre azt a nyolcfős munkabizottságot, amelyet megbízott a nemzetiségi alkotmánytörvény kidolgozás alatt álló javaslatának a véleményezésével, valamint az SZNT nemzetiségi törvényének az elkészítésével.³ A Samuel Falán történész, egyben az SZLKP KB elnökségi tagja és a Szlovák Nemzeti Front elnöke által vezetett, s az Elnökség négy tagja mellett a Csemadok és az ukrán kulturális szövetség két-két képviselőjéből álló bizottságban a Csemadokot Dobos László elnök és Szabó Rezső vezető titkár képviselte. A valójában két bizottságból, egy ún. politikai és egy szakbizottságból álló (Zvara 1969, 275. p.) munkabizottság első ülésére 1968. szeptember 23-án, az utolsóira november 4-én került sor. Egyes üléseire szakértőket is meghívott, s noha konkrét törvényjavaslatot végül nem dolgozott ki, utolsó ülésén megtárgyalt és némi módosításokkal jóváhagyott egy terjedelmes javaslatcsomagot a nemzetiségi kérdés megoldásának alapelveiről.⁴

A politikai bizottság által 1968. november 4-én elfogadott alapelveknek a nemzetiségi szervekkel foglalkozó VII. pontja szerint a nemzetiségek intézményes képviseletét az SZNT magyar és ukrán szekcióból álló Nemzetiségi Bizottsága (esetleg Nemzetiségi Testülete) biztosítaná, amely az SZNT nemzetiségi ügyekben illetékes tanácsadó szerveként működne, élén pedig az SZNT magyar vagy ukrán nemzetiségű alelnöke állna. A szlovák kormány elnöksége mellett Nemzetiségi Titkárság (vagy Nemzetiségi Kormányhivatal) létesülne, amelyet a kormány magyar nemzetiségű alelnöke vezetne.⁵

-
- 3 Slovenský národný archív, Bratislava (a továbbiakban: SNA), f. Ústredný výbor Komunistickej strany Slovenska (a továbbiakban: ÚV KSS), Predsedníctvo, a. j. 3., k. 1212., Zápis z 3. schôdze Predsedníctva ÚV KSS, 11. 9. 1968.
 - 4 A meghívott szakértők közé tartozott többek között Karol Rebro, a pozsonyi Comenius Egyetem Jogtudományi Karának professzora, Tolvaj Bertalan, az SZNT Elnöksége melletti Nemzetiségi Titkárság vezetője, Ludovít Haraksim történész, a Szlovák Tudományos Akadémia munkatársa, Juraj Fabian, a Comenius Egyetem Bölcsészettudományi Karának oktatója, valamint Daniel Okáli, az SZTA Szlovák Irodalmi Intézetének a munkatársa.
 - 5 Az SZNT Elnöksége – ideiglenes jelleggel – már 1968. szeptember 23-án létrehozta a Nemzetiségi Titkárságot, azonban már akkor azzal számoltak, hogy az a szlovák kormány megalakulását követően a kormány elnökségének szervévé alakul át.

Magyar vagy ukrán nemzetiségű lenne az iskolaügyi és a kulturális miniszter első helyettese is, s az ő hatáskörükbe tartozna a nemzetiségi oktatásügy, illetve kultúra irányítása. Hasonló módon javasolták megoldani az alapelvek a nemzetiségek képviselőtét a nemzetiségek által lakott kerületekben és járásokban is. Az alapelvek tartalmazták végül azt az ajánlást, hogy az SZLKP KB mellett egy állandó nemzetiségi bizottságot, a szövetségi képviselői szervezetekben nemzetiségi képviselői klubot, a szövetségi kormány elnöksége mellett pedig nemzetiségi szakosztályt hozzanak létre.⁶

A bizottság szlovák tagjai – akárcsak korábban az államjogi kormánybizottság nemzetiségi albizottságában⁷ – számos kérdésben eltérő álláspontot képviseltek, mint annak magyar és ukrán/ruszin tagjai. A november 4-én elfogadott alapelvek két héttel korábbi, október 18-i tervezetében például a magyar és ukrán bizottsági tagok a parlamenti bizottságként működő Nemzetiségi Bizottság mellett síkra szálltak egy olyan Nemzetiségi Testület létrehozása mellett is, amely a nemzetiségi képviselői szerv szerepét töltötte volna be.⁸ A végleges szövegváltozatban azonban már mindössze egyetlen nemzetiségi szerv szerepelt, s csupán annak alternatív megnevezése utalt a korábbi eltérő elképzelésekre. Hasonló volt a helyzet a nemzetiségi végrehajtó szervezettel is, amely a nemzetiségek elképzelése szerint a kormány Nemzetiségi Minisztériuma lett volna, a november 4-én elfogadott alapelvek azonban már csupán a szlovák bizottsági tagok által támogatott Nemzetiségi Titkársággal számoltak.

Miután a Nemzetiségi Bizottság 1968 októberében és novemberében még a káderkérdésekkel volt elfoglalva, a nemzetiségi szervekről szóló törvény javaslatának előkészítését gyakorlatilag a Csemadokban végezték. A Csemadok jogi bizottságának munkatársai, Bertha Géza, Földes József, György István és Rózsa Ernő jogászok 1968 októberében több munkaváltozatát is elkészítették a törvény tervezetének. Ezek jórészt a Csemadok által már korábban, 1968 júliusában kidolgozott és az államjogi kormánybizottság nemzetiségi albizottsága elé terjesztett nemzetiségi alkotmánytörvény-tervezet figyelembevételével készültek, olyannyira, hogy annak egyes kitételeit esetenként egy az egyben beépítették a nemzetiségi szervekről szóló törvény javaslatába.⁹

A törvényjavaslatnak a Csemadok jogászai által elkészített munkaváltozatai több olyan elképzelést is tartalmaztak, amelyek a véglegesített javaslatban végül nem kaptak helyet. Ilyenek voltak például azok a tervezetek, amelyek a magyar kisebbség leg-

6 Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja (a továbbiakban: FKI), f. Szabó Rezső iratai, 6. d., Záznam a závery zo zasadnutia politickej komisie ÚV KSS pre riešenie otázok národnosti, konanej dňa 4. novembra 1968 na SNR; vö. Šutaj 2016, 136–137. p.

7 Az államjogi kormánybizottság nemzetiségi albizottságának tárgyalásaira lásd Popély 2023, 97–106. p.

8 FKI, f. Szabó Rezső iratai, 6. d., Zásady pre riešenie národnostnej otázky.

9 A Csemadok 1968. júliusi nemzetiségi alkotmánytörvény-tervezetének a nemzetiségi képviselői és végrehajtó szervekre vonatkozó részét közli Popély 2023, 103–105. p.

felsőbb képviseleti szerveként a Magyar Nemzetiségi Testületet képzelték el. Tagjai a szlovák és a szövetségi parlament, a kerületi és a járási nemzeti bizottságok nemzetiségi bizottságainak, valamint a magyar társadalmi szervezetek, vagy akár az országos társadalmi szervezetek magyar nemzetiségű képviselői közül kerültek volna ki. Az egyes tervezetek a szövetségi parlamentben magyar képviselői klub, a szlovák parlamentben Magyar Nemzetiségi Bizottság, a szövetségi kormányban nemzetiségi osztály, a szlovák kormányban a kormány alelnöke által vezetett Nemzetiségi Minisztérium, vagy akár egy önálló magyar nemzetiségi minisztérium, az Iskolaügyi, valamint a Kulturális Minisztériumban pedig nemzetiségi államtitkárság létrehozását is feltételezték. Miután azonban a nemzetiségi alkotmánytörvény elfogadása után világossá vált, hogy szövetségi szinten nem várható nemzetiségi szervek létrehozása, a törvényjavaslatnak a Csemadok jogi bizottságában november 13-án véglegesített szövege már csupán a szlovákiai képviseleti testületek és végrehajtó szervek melletti nemzetiségi szervekkel foglalkozott.¹⁰

A Nemzetiségi Bizottság 1968. október 23-i alakuló ülésén még csupán a bizottság munkatervének a jóváhagyására, valamint elnökének és alelnökének a megválasztására kerítettek sort Fábry István, illetve Petro Dupej személyében.¹¹ Második, december 3-i ülésén azonban azt követően, hogy megválasztották a bizottság hatfős elnökségének tagjait, akik Fábry és Dupej mellett Dobos László, Mihajlo Mindos, Štefan Ferencei és Ján Janík lettek,¹² a bizottság elnöke előterjesztette a nemzetiségi szervekről szóló törvénynek a Csemadok jogászai által kidolgozott javaslatát. A négy fejezetből és 17 paragrafusból álló törvényjavaslat I. fejezete a nemzetiségi szervek szerepét és feladatait, II. fejezete a nemzetiségi képviseleti szerveket, III. fejezete a nemzetiségi végrehajtó szerveket, IV. fejezete pedig a kerületi és járási nemzeti bizottságok nemzetiségi szakosztályait és részlegeit tárgyalta.

A törvényjavaslat szerint az SZNT-ben magyar és ukrán (ruszin) tagozatból álló Nemzetiségi Testület alakulna, amely a nemzetiségek érdekképiseleti szerve lenne, elnöke pedig az SZNT egyik alelnöki tisztségét is betöltené. Az SZNT Iskolaügyi és Kulturális, valamint Terv- és Költségvetési Bizottságában nemzetiségi komisszió (albizottság) jönne létre. A kerületi nemzeti bizottságok, a 10%-ot meghaladó, de 50%-ot el nem érő nemzetiségi lakossággal rendelkező járások nemzeti bizottságai mellett nemzetiségi testületek, a 10%-ot vagy 3 ezer főt meghaladó nemzetiségi lakossággal rendelkező városok nemzeti bizottságai mellett paritásos komissziók létesülnének a többségi nemzet és a nemzetiségek képviselőiből.

10 FKI, f. Szabó Rezső iratai, 9. d., Zákon o zvláštnych orgánoch národností pri zastupiteľských zboroch a výkonných orgánoch.

11 Új Szó, 1968. október 24. Fábry István az SZNT nemzetiségi bizottságának elnöke, 2. p.

12 A bizottság elnökségének megválasztására lásd Popély 2023, 116–117. p.

A végrehajtó szervezetekben a nemzetiségek adnák a kormány egyik alelnökét, aki egyben a végrehajtó szervként működő Nemzetiségi Kormányhivatal elnöke is lenne. Ugyancsak a nemzetiségek adnák az iskolaügyi és a kulturális miniszter első helyettesét, s ők vezetnék a két minisztérium nemzetiségi főosztályát is. Azok mellett a kerületi és járási nemzetiségi bizottságok mellett pedig, amelyek nemzetiségi testületeket létesítenek, végrehajtó szervként működő nemzetiségi szakosztályok és részlegek alakulnának.¹³ A törvényjavaslat tehát, annak ellenére, hogy azt a nemzetiségi alkotmánytörvényből kiiktatták, sícra szállt a nemzetiségi öngazgatás mellett, s a Csemadok és a KSZUT korábban megfogalmazott törekvéseihez híven széles jogkörű és kizárólag a nemzetiségek képviselőiből álló nemzetiségi képviseleti és végrehajtó szervek létrehozását feltételezte.

A nemzetiségi törvény kidolgozásának határidejét a Nemzetiségi Bizottság létrehozásakor eredetileg 1968. október végében, a nemzetiségi alkotmánytörvény elfogadásának idejében állapították meg. Ezt az időpontot azonban nem sikerült betartani, a Nemzetiségi Bizottság elé terjesztett törvényjavaslat ezért a törvény hatályba lépésének idejét 1969. január 1-jében határozta meg, ekkor lépett ugyanis hatályba a nemzetiségi alkotmánytörvény is.

A javaslat vitájában többen is szóvá tették, hogy az anyag csak röviddel az ülés kezdete előtt került a képviselők kezébe, ezért nem volt elegendő idejük az áttanulmányozására, majd több észrevételt és módosító javaslatot is megfogalmaztak vele kapcsolatban. Szabó Rezső a sietséget azzal indokolta, hogy a törvényjavaslatot 1969. január 1-jéig el kellene fogadni, az SZNT plénuma pedig addig az időpontig már csupán egyetlen alkalommal ülésezik. A tervezet bírálói közé tartozott többek között Dénes Ferenc,¹⁴ aki azt bonyolultnak nevezte, s kifogásolta a káderek nemzetiségi alapon történő kiválasztását is. A szlovák nemzetiségű bizottsági tagok közül a javaslat első számú bírálója Františka Šimegová volt, aki egyebek között a nemzeti bizottságok melletti nemzetiségi részlegek létrehozásának szándékát helytelenítette, mivel ez szerinte negatív hatással lenne az állami költségvetésre. Ján Janík a törvény 1969. április 1-jei hatályba lépése mellett szállt sícra, Dobos László és Vaszil Kapisovszkij azonban ezzel szemben kiállt a január 1-jei időpont mellett. A bizottság végül a törvényjavaslatot nagyvonalakban elfogadta ugyan, azonban megbízta az elnökséget, hogy azt az elhangzott

13 FKI, f. Nemzetiségi Tanács (a továbbiakban: NT), 19. d., Návrh zákona o orgánoch národnosti pri zastupiteľských zboroch a výkonných orgánoch. (A törvényjavaslat teljes szövegét magyar fordításban lásd a tanulmány mellékletében.)

14 Dénes Ferenc a szlovákiai magyarság legortodoxabb politikai reprezentánsai közé tartozott, akit ezért a prágai tavasz idején, 1968 májusában az *Új Szó* főszerkesztői tisztségéről is leváltottak, s kimaradt az SZLKP 1968 augusztusában megválasztott új Központi Bizottságából is.

észrevételek alapján a legrövidebb időn belül dolgozza át, s biztosítsa az SZNT legközelebbi ülése elé terjesztését.¹⁵

A törvényjavaslatban ezt követően, miután azt 1968. december 6-án Ondrej Klokoč, az SZNT elnöke is áttanulmányozta, december 9-én a Nemzetiségi Bizottság elnökségének ülésén végrehajtottak néhány módosítást. Megtárgyalták végül a nemzetiségi képviselő kérdéseit azon a december 10-i találkozón is, amelyre Gustáv Husák, az SZLKP KB első titkára és a Csemadok KB Dobos László által vezetett küldöttsége között került sor, s amelynek fő témája a nemzetiségi alkotmánytörvény végrehajtásának a kérdése volt.¹⁶

A Nemzetiségi Bizottság a törvényjavaslat megvitatására 1968. december 12-én megtartott harmadik ülésén tért vissza. Dénes Ferenc ekkor ismét több kifogást emelt a javaslattal szemben, többek között azt, hogy a javaslat szerint a Nemzetiségi Testület egymaga foglalkozna a nemzetiségekkel, holott erre az egész államapparátus hivatott, kétségbe vonta a Mezőgazdasági Minisztériumban tervezett, s a javaslatba utólag beiktatott nemzetiségi részleg létrehozásának a szükségességét, s hiányolta azt is, hogy a javaslat nem foglalkozik a kisebbségben élő szlovákokkal. Michal Žákovič azt tartotta kérdésesnek, vajon törvénybe lehet-e iktatni a nemzetiségek képviselőt a kormányban. Františka Šimegová túlzásnak nevezte a szerinte nagyszámú nemzetiségi szerv létrehozását, s helytelennek tartotta a Nemzetiségi Bizottság megnevezést is, ami helyett szerinte a Nemzetiségi Kérdések Bizottsága lenne a megfelelőbb. Többen, köztük Fábry István, Cserge Károly, Faraga Ferenc, Mihajlo Mindos és Tomaskovics Károly a nemzetiségi szervek létjogosultsága mellett érveltek, s a javaslatot végül a bizottság tagjai egyhangúlag elfogadták.

Az ülésen még jóváhagyták a Nemzetiségi Bizottság magyar, ukrán/ruszin és szlovák nemzetiségű szakemberekből álló 14 fős jogi bizottságának az összetételét. Elnökévé Szabó Rezsőt választották, magyar tagjai pedig a Csemadok jogi bizottságában is tevékenykedő Földes József, Bertha Géza, Rózsa Ernő és György István, valamint az SZNT Elnöksége melletti Nemzetiségi Titkárság munkatársa, Gyönyör József lettek.¹⁷

Azt, hogy a törvényjavaslat bírálói között magyar nemzetiségű bizottsági tag, illetve képviselő is akadt, a nemzetiségi képviselő intézményesítéséért síkra szálló magyar értelmiségi körök értetlenséggel fogadták. Tolvaj Bertalan, a Nemzetiségi Titkárság vezetője mindezt a Csemadok KB 1968. december 14-15-i ülésén és az *Új Ifjúság* című posztonyi ifjúsági hetilap december 27-i számában megjelent nyilatkozatában is szóvá

15 FKI, f. Gyönyör József iratai, 18. d., Zápisnica z 2. zasadnutia Výboru SNR pre národnosti, ktoré sa konalo dňa 3. decembra 1968 v Bratislave; *Új Szó*, 1968. december 4. Ülésezett az SZNT Nemzetiségi Bizottsága, 1. p.

16 *Új Szó*, 1968. december 11. Gustáv Husák elvtárs fogadta a CSEMADOK KB küldöttségét, 1. p.

17 FKI, f. Gyönyör József iratai, 18. d., Zápisnica z 3. zasadnutia Výboru SNR pre národnosti konaného dňa 12. decembra 1968.

tette, s a jelenséget az elmúlt húsz évben deformálódott gondolkodásmód és deformálódott felelősségérzet következményének tulajdonította. Nyilatkozatában – nevet ugyan nem említve, de nyilván Dénes Ferenc ellenvetéseire utalva – keserűen jegyezte meg, s nehezen kommentálhatónak nevezte, hogy amíg a törvényjavaslat vitája során a szlovák képviselők többsége támogatta a javaslatot, akadt magyar képviselő, aki azt „fő elveiben” támadta.¹⁸

A Nemzetiségi Bizottság döntése mindenestre azt jelentette, hogy a törvényjavaslat útjára indulhatott (volna) a hivatalos szervek, elsőként az SZNT Jogi Bizottsága, majd az SZNT Elnöksége felé, hogy végül a szlovák parlament plénuma elé kerüljön. Noha a bizottság eredendően a javaslat 1969. január 1-jei törvényerőre emelésével számolt, az *Új Szónak* a bizottság üléséről beszámoló másnapi tudósítása már arról adott hírt, hogy a javaslat érdemi megtárgyalására csak a szlovák nemzeti szervek megválasztása és a szlovák kormány kinevezése után kerül majd sor, vagyis nem várható, hogy még 1968 decemberében az SZNT napirendjére kerüljön.¹⁹

Fónod Zoltán, az *Új Szó* rovatvezetője, a törvényjavaslatot részletesen ismertető december 14-i írásában összességében mégis bizakodó volt a javaslat jövőbeni sorsát illetően. Véleménye szerint a törvényjavaslat „a maga nemében nemcsak első lépés a nemzetiségek jogai rendezésében, hanem olyan kísérlet is, amely külföldi vonatkozásban is párját ritkítja. S hogy e téren mennyiben lehetünk hazai vonatkozásban egy új hagyomány kezdetei, nemzetközi szempontból pedig egyedülálló példa, az elsősorban attól függ, a hivatalos államhatalmi, valamint politikai szervek mennyiben azonosítják magukat ezekkel az elképzelésekkel”.²⁰

2. A nemzetiségi törvényjavaslat parlamenti előterjesztésére várva

A föderációs alkotmánytörvény 1969. január 1-jei életbe lépésével, Csehszlovákia föderatív átalakításával párhuzamosan számos változás történt a képviseleti testületek és a végrehajtó szervek rendszerében is. A korábbi Nemzetgyűlést felváltotta a két kamarából, a Népi Kamarából és a Nemzetek Kamarájából álló szövetségi törvényhozó testület, a Szövetségi Gyűlés. Szlovákiában amellet, hogy kibővítették a Szlovák Nemzeti Tanácsot, sor került az első szlovák kormány kinevezésére is. Mindezek a változások, amelyek többek között a Csemadok reformkommunista vezetőit, Dobos László elnököt

18 FKI, f. Csemadok irattára, KB-VI, Jegyzőkönyv a Csemadok Központi Bizottságának IX. üléséről, 1968. dec. 14–15.; *Új Ifjúság*, 1968. december 27. Deformálódott a néphez, nemzethez és nemzetiséghez tartozás etikája, 2. p.

19 *Új Szó*, 1968. december 13. Törvényjavaslat a nemzetiségi szervekről, 6. p.

20 *Új Szó*, 1968. december 14. A nagy kísérlet. Első lépés a nemzetiségi alkotmánytörvény megvalósítása felé, 5. p.

és Szabó Rezső vezető titkárt is magas politikai tisztségbe juttatták, a Nemzetiségi Bizottságra, valamint a nemzetiségi törvény, illetve törvények előkészítésére is hatással voltak.²¹

A szlovák parlamentet 1968. december 28-án 150 főre bővítették. Ekkor kooptált új tagjai között magyar nemzetiségűek is voltak,²² ők azonban a Nemzetiségi Bizottságban nem kaptak helyet. Másnap, december 29-én Szabó Rezsőt megválasztották az SZNT egyik alelnökévé, Fábry Istvánt, a Nemzetiségi Bizottság elnökét pedig ismét beválasztották az SZNT Elnökségébe.²³ Tagja lett a szlovák parlament Elnökségének Mihajlo Mindos, a KSZUT elnöke is.²⁴ Az 1969. január 2-án kinevezett szlovák kormányban Dobos László személyében magyar nemzetiségű miniszter kapott helyet, ami az előzetes ígéretnek után, miszerint a kormánynak magyar nemzetiségű alelnöke és két magyar minisztere lesz, nyilvánvalóan csalódással ért fel. Ráadásul Dobost nem nemzetiségi, hanem tárca nélküli miniszterre nevezték ki, s csupán február 14-én bízták meg a nemzetiségi ügyek intézésével. (Šutajová, 2019, 66. p.) 1969 elején változás történt a Tolvaj Bertalan által vezetett, s 1968. szeptember 23-án az SZNT Elnöksége mellett létrejött Nemzetiségi Titkárság jogállásában is, amely a szlovák kormány megalakulását követően strukturális szempontból a kormányhivatal szerves részévé vált.

Az SZNT 1968. december 28-án elfogadott 204/1968. számú ügyrendi törvénye újjászervezte a parlamenti bizottságokat is. A változások részét képezte, hogy a bizottságok a *komisia* helyett a *výbor* megnevezést kapták, ami egyúttal azt is eredményezte, hogy a Nemzetiségi Bizottság és a többi bizottság közötti korábbi minimális különbségtétel is megszűnt.²⁵ Változás történt Nemzetiségi Bizottság hivatalos nevében is, s a bizottság a korábbi *Výbor SNR pre národnosti* helyett a *Výbor SNR pre otázky národnosti* megnevezést kapta.²⁶ Ez a módosítás azt igyekezett nyomatékosítani, hogy a bizottság nem a nemzetiségek bizottsága, hanem csupán a nemzetiségi kérdés kezelése tar-

21 A korabeli dokumentumok és a politikusok megnyilatkozásai hol nemzetiségi törvényt, hol törvényeket említene, tanulmányunkban ezért – az adott forráshoz igazodva – mi is hol az egyes, hol a többes számot használjuk.

22 Az SZNT új magyar tagjai Rácz Olivér és Varga Lajos lettek. Egy további új SZNT-tag, Szabó Mária nemzetiségi hovatartozása kérdéses, egyes korabeli dokumentumokban szlovák, másokban magyar nemzetiségűként jelenik meg.

23 Fábry István 1964–1967 között a Helyi Gazdálkodási Bizottság elnökeként egyszer már tagja volt az SZNT Elnökségének.

24 *Stenografická správa o 24. schôdzke Slovenskej národnej rady v Bratislave 28. a 29. decembra 1968*, 146. p.

25 Amíg a többi parlamenti bizottság szlovákul korábban a *komisia* megnevezést viselte, a Nemzetiségi Bizottság már létrehozásakor a *výbor* megnevezést kapta

26 *Zbierka zákonov Československej socialistickej republiky*. Ročník 1968, čiastka 51, 536. p.

tozik hozzá. Az új megnevezés helyes magyar fordítása leginkább a Nemzetiségi Kérdések Bizottsága, esetleg a Nemzetiségi Ügyek Bizottsága lehetett volna, azonban a bizottság szlovák nevének magyar nyelvű megfelelőjeként továbbra is a Nemzetiségi Bizottságot használták.

1969 januárjában megváltozott az egyes parlamenti bizottságok személyi összetétele is, s nem lehetett kizárni, hogy a változások a Nemzetiségi Bizottságot is érinteni fogják. Sztankó Pál pozsonyi magyar főkonzul 1969. január 7-én Szabó Rezsőtől származó értesülésekre hivatkozva azt jelentette a magyar Külügyminisztériumba, hogy a bizottság kb. 15-20 főből fog állni, de még függő kérdés, hogy magyarokon és ukránokon (ruszinokon) kívül szlovák tagjai is lesznek-e. A jelentés szerint a bizottság élére ukrán nemzetiségű elnököt akarnak állítani, mondván, ha már az SZNT alelnöke magyar, a bizottság elnöke ukrán nemzetiségű legyen.²⁷

A Nemzetiségi Bizottság személyi összetételébe a nemzetiségi jogok bővítése miatt aggódó Matica slovenská is megpróbált beleszólni, s 1968–1969 fordulóján minden követ megmozgatott annak érdekében, hogy képviselői számára helyet biztosítson a bizottságban. Erre kísérletet tett már a bizottság 1968. október 4-i létrehozásakor, amikor az egyik szlovák parlamenti képviselő, Vojtech Mihálik, maga is a Matica vezetői tagja, szóvá tette, hogy miközben a Csemadok képviselői ott lesznek a bizottságban, a Matica slovenská nem kap benne képviseletet.²⁸ Ugyanezt a törekvést tartalmazta a Matica 1968. november 16–17-i ótátrafüredi munkaértekezletének zárónyilatkozata is, amely azzal az igénnyel fordult az SZNT-hez, hogy a bizottságba kooptálják a dél- és kelet-szlovákiai szlovákok képviselőit, köztük Daniel Okálit, a Matica alelnökét, a magyar lakosság második világháború utáni kitelepítésének egyik legfőbb szorgalmazóját.²⁹

A Matica slovenskának az SZNT Nemzetiségi Bizottságában való részvétele volt az egyik témája a Matica és a Szlovák Nemzeti Front KB vezetősége közötti 1968. december 10-i tanácskozásnak is. A Matica elnöksége a találkozón született megállapodás alapján 1969. január 16-án egy terjedelmes beadványt is intézett a Szlovák Nemzeti Front KB-hoz, amelyben ismét megfogalmazta dél- és kelet-szlovákiai vezetői tagjai Nemzetiségi Bizottságba történő kooptálásának az igényét azzal, hogy amennyiben ez

27 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest (a továbbiakban: MNL OL), f. Külügyminisztérium TÜK-iratai (a továbbiakban: KÜM-TÜK), 1969-Csehszlovákia, 31. d., 00459-1969, A nemzetiségekről szóló törvény realizálása Szlovákiában.

28 *Stenografická správa o 21. schôdzke Slovenskej národnej rady v Bratislave 4. októbra 1968*, 107–111. p.

29 *Matičné čítanie*, 1968. december 7. Závery z pracovnej rady delegátov miestnych odborov Matice slovenskej v dňoch 16. a 17. novembra 1968 vo vysokých Tatrách, 7–8. p.

alkotmányjogilag nem volna lehetséges, szakértőként vehessenek részt a bizottság munkájában.³⁰

A Nemzetiségi Bizottság személyi összetétele és elnökének személye végül mégsem változott. Az SZLKP KB Elnöksége 1969. január 20-án egyetértett az SZNT elnöke, Ondrej Klokoč által előterjesztett javaslattal, miszerint a bizottság a nemzetiségi törvény elfogadásáig a létrehozásakor jóváhagyott összetételben folytassa a munkáját.³¹ Így a továbbra is Fábry István által vezetett Nemzetiségi Bizottság lett a szlovák parlament egyetlen bizottsága, amelynek összetétele a bizottságok 1969. január 24-i újjáalakítását követően is változatlan maradt.³²

A párhuzamok és eltérések számbavétele érdekében érdemes röviden áttekinteni, milyen megoldás született a nemzetiségekkel foglalkozó parlamenti bizottság kérdésében a cseh országrészben. A cseh parlament szerepét betöltő Cseh Nemzeti Tanács (CSNT) alakuló ülésére 1968. július 10-én, képviselőinek kooptálással történő megválasztására pedig két lépcsőben, július 10-én és december 21-én került sor.³³ Azt, hogy a CSNT-n belül nem alakítottak ki önálló Nemzetiségi Bizottságot, valószínűleg a csehországi nemzetiségek és a nemzetiségi parlamenti képviselők alacsony száma magyarázza.³⁴ Az állandó parlamenti bizottságok 1968. december 21-i létrehozásakor a nemzetiségi ügyek kezelését a nemzeti bizottságokkal foglalkozó bizottságra bízták. Ugyanezt erősítette meg a CSNT 1969. január 8-án elfogadott 1/1969. számú ügyrendi törvénye, amely a kilenc parlamenti bizottság egyikeként létrehozta a Nemzeti Bizottságok és Nemzetiségek Bizottságát (Výbor ČNR pro národní výboru a národnosti).³⁵

A 24 fős bizottságban, amelynek elnökévé Václav Koutnýt választották, 19 cseh nemzetiségű képviselő mellett helyet kapott a cseh parlament mindkét lengyel (Emil Kantor és Józef Macura), mindkét német (Walter Piverka és Arthur Rössler), valamint egyik szlovák nemzetiségű képviselője (Ján Špaňúr) is.³⁶ Alakuló ülését 1969. január 21-én, a másodikat pedig február 21-én tartotta. Ez utóbbin a bizottság 4 cseh és 5

30 *Matičné čítanie*, 1969. február 3. Ústrednému výboru Slovenského národného frontu, 11. p.; *Hét*, 1969. február 13. Tevékenységének újabb bővítésére készül a Matica, 11. p.

31 SNA, f. ÚV KSS, Predsedníctvo, a. j. 21., k. 1220., Návrh na voľbu predsedov výborov Slovenskej národnej rady.

32 *Stenografická správa o 1. schôdzke Slovenskej národnej rady v Bratislave 24. a 25. januára 1969*, 141–145. p.

33 A Cseh Nemzeti Tanács létrehozására lásd Jičínský, 1990.

34 Az összességében 200 fős Cseh Nemzeti Tanácsnak a 194 cseh nemzetiségű képviselő mellett 2 szlovák, 2 lengyel és ugyancsak 2 német nemzetiségű képviselője volt.

35 *Sbírka zákonů. Československá socialistická republika*. Ročník 1969, částka 1., 9. p.; vö. Gyönyör 1989, 223. p.

36 Archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, Praha (a továbbiakban APSP), f. Česká národní rada 1968, k. 6., 7. schůze ČNR 21. 12. 1968.

nemzetiségi tagja részvételével megalakították a Nemzeti Bizottságok és Nemzetiségek Bizottságának nemzetiségi albizottságát, amelynek első ülésére 1969. március 4-én került sor.³⁷ A cseh parlamenten belül tehát önálló Nemzetiségi Bizottságot nem hoztak létre, a Nemzeti Bizottságok és Nemzetiségek Bizottsága keretében azonban különálló, s a későbbiekben igencsak aktív munkát kifejtő nemzetiségi albizottság létesült.

Noha a nemzetiségi alkotmánytörvény a szövetségi parlamentben nem feltételezte nemzetiségi szerv létrehozását, egyes cseh és szlovák politikusok megnyilatkozásai 1969 elején mégis azt az illúziót kelthették, mintha a politikai vezetés talán nem zárkózna el annak létrehozása elől. Az egyik ilyen alkalom 1969. január 28-án, a parlament alakuló ülését megelőző napon volt. Ekkor Peter Colotka, a Szövetségi Gyűlés és Dalibor Hanes, a Nemzetek Kamarája leendő elnöke fogadta a parlament magyar, német, lengyel és ukrán nemzetiségű képviselőinek a küldöttségét. A találkozón Colotka, miután utalt arra, hogy Lőrincz Gyula, az *Új Szó* főszerkesztője, a magyar nemzetiségű prágai parlamenti képviselők egyike a Szövetségi Gyűlés kommunista képviselői klubjában felvetette a parlamenten belüli nemzetiségi bizottság létrehozásának a gondolatát, kijelentette, hogy véleménye szerint „nem volna helyes elzárkózni e javaslat elől”.³⁸

Hasonló reményeket táplálhatott Dalibor Hanesnek az *Új Szó* 1969. február 4-i számában megjelent nyilatkozata, amelyben a szövetségi parlament nemzetiségi bizottságának létrehozását firtató kérdésre azt válaszolta, hogy a javaslatot meg kell vitatni. „A magyar, az ukrán, a lengyel és a német, valamint a nemzetiségi területeken élő csehek és szlovákok képviselőiből – ha a politikai szervek is úgy látják, mivel az politikai kérdés – kölcsönös megfontolás után létrejöhet szövetségi szinten is egy parlamenti bizottság” – vélekedett a Nemzetek Kamarájának elnöke.³⁹ A politikai szervekben azonban nyilván nem volt meg az akarat, mivel a szövetségi parlamenten belüli nemzetiségi bizottság vagy bármilyen más nemzetiségi szerv létrehozásának a kérdése a későbbiekben nem került terítékre. A nemzetiségi kérdés szövetségi szintű kezelésének ellenzője elsősorban a szlovák politikai reprezentáció volt, amely a kérdést hagyományosan a cseh, illetve a szlovák országrész belügyének tekintette.

2.1. Változás a nemzetiségi törvény előkészítésében

A szlovák kormány megalakulásával párhuzamosan változás állt be a nemzetiségi törvény előkészítésében is. Az új koncepció a nemzetiségi törvény kidolgozójaként és elő-

37 APSP, f. Česká národní rada - I. volební období 1969 – 1971 (a továbbiakban ČNR I.), k. 38., Záznam ze schůze výboru ČNR pro národní výbory a národnosti konané dne 21. února 1969.

38 *Új Szó*, 1969. február 1. Egy a célunk, 1–2. p.

39 *Új Szó*, 1969. február 4. Jogtudós a Nemzetek Kamarája élén, 5. p.

terjesztőjeként már nem az SZNT Nemzetiségi Bizottságával, hanem a szlovák kormánnyal számolt, amit Sztankó Pál pozsonyi főkonzul már említett jelentése a magyar kisebbségi reprezentáció kezdeményezésének tulajdonított.⁴⁰ A konzul véleményét ugyanakkor mindenképpen fenntartásokkal kell kezelnünk, mivel Csehországban ugyancsak a kormány vette a kezébe a nemzetiségi törvény kidolgozását, tehát nagyon is kétséges, hogy mindegyre a magyar kisebbségi reprezentáció kezdeményezésére került volna sor.

Amint arról Gustáv Husák, az SZLKP KB első titkára már a KB 1968. december 22-i ülésén beszámolt, a nemzetiségi törvényt még az újév előtt el akarták fogadni, s igaz ugyan, hogy azt különböző okokból nem sikerült előkészíteni, a kérdéssel a párt Központi Bizottsága, a szlovák kormány és az SZNT továbbra is foglalkozni fog. Kifejtette, hogy a szlovák kormánynak egy különbizottságot kellene létesítenie, amely kidolgozná a kérdés törvényes rendezését, s e kérdésnek „a magyar és ukrán polgártársaink részvételével való megvitatása után” az ezzel kapcsolatos javaslatot a KB elé terjesztenék.⁴¹ Az SZLKP KB ezek után határozatba is foglalta, hogy a szlovákiai nemzeti kisebbségek helyzetének törvényes rendezésére a kormány mellett létre kell hozni egy bizottságot, a kérdés megoldását célzó politikai irányelvek javaslatát 1969. február végéig a pártszervek elé kell terjeszteni, a szlovák nemzeti szervek kiépítése során pedig tiszteletben kell tartani a nemzeti kisebbségek nemzetiségi alkotmánytörvény szellemének megfelelő képviseletét.⁴²

A nemzetiségi törvények mielőbbi kidolgozását helyezte kilátásba a szlovák kormány programnyilatkozata is. Štefan Sádovský szlovák miniszterelnök az SZNT 1969. január 24-i ülésén kormánya programjának ismertetése során a nemzetiségi kérdéstről szólva egyebek mellett kijelentette, hogy a kormány rövid időn belül az SZNT elé terjeszti a nemzetiségi alkotmánytörvényből adódó törvényes rendelkezéseket, amelyek „konkretizálni fogják a művelődésnek, a kulturális fejlődésnek, az egyesületi életnek és a közigazgatásban való részvételnek az alkotmánytörvényből adódó alapelveit”.⁴³

Ebben a szellemben nyilatkozott a *Vasárnapi Új Szónak Szabó Rezső*, az SZNT alelnöke is, aki a lap 1969. január 12-i számában megjelent nyilatkozatában még a Nemzetiségi Bizottság által jóváhagyott törvényjavaslatról is úgy vélekedett, hogy előre-

40 MNL OL, f. KÜM-TÜK, 1969-Csehszlovákia, 31. d., 00459-1969, A nemzetiségekről szóló törvény realizálása Szlovákiában.

41 SNA, f. ÚV KSS, pléna, a. j. 96., k. 1883., Zasadanie Ústredného výboru Komunistickej strany Slovenska, konané dňa 21. – 22. XII. 1968; *Új Szó*, 1968. december 23. A föderáció jó feltételeket teremt Szlovákia sokoldalú fejlődéséhez. Gustáv Husák elvtárs beszéde, 2. p.

42 SNA, f. ÚV KSS, pléna, a. j. 96., k. 1883., Zasadanie Ústredného výboru Komunistickej strany Slovenska, konané dňa 21. – 22. XII. 1968; *Új Szó*, 1968. december 23. Az SZLKP KB határozata az SZSZK szerveinek létesítéséről, 3. p.

43 *Új Szó*, 1969. január 12. Az SZSZK kormányának programnyilatkozata, 4. p.

láthatólag 1969 első negyedévében az SZNT plénuma elé kerül. Hivatkozott az SZLKP KB határozatára, amely szerint február végéig fel kell dolgozni a nemzetiségek problematikáját, ezt követően pedig majd sor kerül a nyelvtörvény, az iskolaügyi törvény, a kultúra fejlesztéséről szóló törvény, a nemzetiségi kulturális-társadalmi szervezetekbe való tömörülés jogát szabályozó törvény, valamint a sajtóra és tájékoztatásra való jogot szabályozó törvény meghozatalára.⁴⁴

Štefan Sádovský a nemzetiségi törvények mielőbbi előkészítésének a szándékát a *Vasárnapi Új Szó* 1969. március 2-i számában megjelent interjújában is megerősítette. Elmondta egyrészt, hogy előkészületben van a képviselői testületek és végrehajtó szervek melletti nemzetiségi szervekről szóló törvényjavaslat, másrészt pedig azt, hogy „rövid időn belül megkezdődnek a különféle (a sajtóról, a szövetkezési és gyülekezési jogról, később az állami művelődési tevékenységről, a könyvtárak egységes rendszeréről stb. szóló) törvényjavaslatok előkészületi munkái”. Mivel úgymond igényes feladatokról van szó, ezért szerinte nem lehet pontosan megmondani, hogy a kormány az egyes törvényjavaslatokat mikor terjeszti az SZNT elé, azonban „az a törekvésünk – és a jövőben is az lesz –, hogy mielőbb megoldjuk ezeket a kérdéseket”.⁴⁵

A nemzetiségi törvénytervezet parlamenti megvitatásának kérdésével a testület munkatervei is foglalkoztak. Az SZNT Elnöksége a szlovák parlament legközelebbi feladatainak előzetes munkatervét 1969. január 21-én vitatta meg. Az ülésre előterjesztett javaslat a nemzetiségi törvény javaslatának az Alkotmányjogi, a Nemzeti Bizottsági, az Iskolaügyi és Kulturális, valamint a Nemzetiségi Bizottság általi megvitatásával számolt, mindezt 1969 második félévére irányozva elő, az időpontot azonban az Elnökség előrehozta 1969 első félévére.⁴⁶ Az SZNT szerveinek 1969 első félévi munkatervét az Elnökség március 21-i ülése véglegesítette. E szerint a nemzetiségi törvény kormány által előterjesztett javaslatának a megvitatására az Alkotmányjogi, a Nemzeti Bizottsági, az Iskolaügyi és Kulturális Bizottság, valamint az SZNT Elnöksége 1969 májusában, az SZNT plénuma pedig 1969 júniusában kerítene sort. A munkaterv a Nemzetiségi Bizottságot, tudatosan vagy véletlenül, mindenesetre említés nélkül hagyta.⁴⁷ Az SZNT Elnökségének a Nemzetiségi Bizottsággal kapcsolatos korabeli döntései közé tartozott végül az is, hogy 1969. február 14-én a parlamenti bizottságoknak a par-

44 *Vasárnapi Új Szó*, 1969. január 12. A kis nemzetek lét- és korparancsa: a bizalom és a megbecsülés, 1., 3. p.

45 *Vasárnapi Új Szó*, 1969. március 2. Krédóнк: a nemzetek és nemzetiségek egyenjogúsága, 1., 3. p.

46 SNA, f. Predsedníctvo Slovenskej národnej rady 1969 – 1988 (a továbbiakban: P SNR 1969 – 1988), k. 1., Zápisnica z 2. schôdzky Predsedníctva Slovenskej národnej rady 21. I. 1969.

47 SNA, f. P SNR 1969 – 1988, k. 2., Plán práce Slovenskej národnej rady a jej orgánov na I. polrok 1969.

lament alelnökei közötti elosztása során a Nemzetiségi Bizottságért felelős alelnök Szabó Rezső lett.⁴⁸

Maga a Nemzetiségi Bizottság ugyanakkor 1969 márciusának közepén már három hónapja nem ülésezett. A Csemadok *Hét* című hetilapjának az egyesület 1968. márciusi állásfoglalása óta eltelt egy év eredményeit és kudarcait számba vevő jegyzete ezért a bizottságot úgy jellemezte, mint amely „létezik, bár keveset hallat magáról”, egyszersmind reményét fejezte ki, hogy a nemzetiségi törvények közeli előkészítése kapcsán várhatóan aktivizálódni fog.⁴⁹ A nemzetiségi törvények előkészületi munkálatai 1969 tavaszán és nyarán meg is kezdődtek, mivel azonban azokat már nem a Nemzetiségi Bizottság, hanem a kormánynak az 1968. decemberi párthatározatban kilátásba helyezett különbizottsága, a Nemzetiségi Tanács végezte, a Nemzetiségi Bizottság érdemi aktivizálódására nem került sor. A „létezik, bár keveset hallat magáról” jellemzés ezért helytállóan bizonyult a bizottság fennállásának további időszakára is.

Az 1968. decemberi párthatározat szerint a nemzetiségi törvények politikai irányelveit 1969. február végéig kellett volna a pártszervek elé terjeszteni, ez az időpont azonban hamarosan tarthatatlannak bizonyult. Már csak azért is, mivel a szlovák kormány a Nemzetiségi Tanácsot csupán 1969. február 14-i 25. számú határozatával hozta létre. (Gyönyör 1969, 224. p.) Személyi összetételét, státútumát és ügyrendjét ráadásul csupán további közel két hónap elteltével, április 8-án kelt 103. számú határozatával hagyta jóvá. A kormány nemzetiségi ügyekben illetékes tanácsadó és kezdeményező szerveként működő, s 6 magyar, valamint 5-5 ukrán/ruszin és szlovák tagból álló tanács elnökévé Dobos László tárca nélküli minisztert, alelnökévé az ukrán/ruszin nemzetiségű Ivan Bajcurát, a Pavol Jozef Šafárik Egyetem eperjesi Bölcsészettudományi Karának dékánhelyettesét, titkárává pedig Tolvaj Bertalant, a szlovák kormányhivatal Nemzetiségi Titkárságának vezetőjét nevezték ki.⁵⁰

A Nemzetiségi Tanács a Nemzetiségi Bizottság és a Nemzetiségi Titkárság után immár a harmadik ún. nemzetiségi szerv volt, amely megszületése a prágai tavasz vívmányai közé sorolható. A nemzetiségek várakozásával ellentétben azonban e szervek egyike sem volt azonos a nemzetiségek által kezdeményezett nemzetiségi képviseleti

48 SNA, f. P SNR 1969 – 1988, k. 2., Záznam z 3. schôdzky Predsedníctva Slovenskej národnej rady 14. II. 1969.

49 *Hét*, 1969. március 16. Most egy éve, 7. p.

50 FKI, f. NT, 1. d., Uznesenie vlády Slovenskej socialistickej republiky z 8. apríla 1969 číslo 103.; *Új Szó*, 1969. április 17. Nemzetiségi Tanács létesült, 1–2. p.; *Šutajová* 2019, 68–70. p. (A Nemzetiségi Tanács további magyar tagjai Danis Tamás, a rimaszombati közgazdasági középiskola tanára, Fónod Zoltán, az *Új Szó* rovatvezetője, Kardos István, a nyitrai Pedagógiai Kar adjunktusa és Turczel Lajos, a pozsonyi Comenius Egyetem magyar tanszékének tanszékvezető docense voltak.)

és végrehajtó szervekkel, s csupán a szlovák parlament, illetve a kormány afféle tanácsadó és javaslattevő szerveiként jöttek létre és működtek.

A nemzetiségi képviselet terén elért eredmények felemás voltára Gyönyör József, a Nemzetiségi Titkárság dolgozója mutatott rá a *Hét* 1969. április 27-i számában megjelent írásában. Értékelése szerint a „nemzetiségi” jelzővel létrehozott szerveket nem lehet valódi nemzetiségi szerveknek tekinteni, már csak azért sem, mivel azokat nemcsak a nemzetiségek képviselői alkotják. Az SZNT nemzetiségi képviseleti szervként létrehozni szándékozott Nemzetiségi Bizottsága ráadásul semmivel sem töltte be nagyobb szerepkört, mint az SZNT többi bizottsága, s jogállása is a többi parlamenti bizottságéhoz hasonlít. A kormány Nemzetiségi Tanácsa sem valódi nemzetiségi szerv, csupán a kormány nemzetiségi ügyekben illetékes tanácsadó szerve, a Nemzetiségi Titkárság pedig szintén nem nemzetiségi végrehajtó szerv, mivel csupán a nemzetiségek jogainak biztosítása tartozik hozzá. „Minden körülményt figyelembe véve megállapíthatjuk – zárta fejtegetését Gyönyör –, hogy a nemzetiségi szervek intézményes megoldása terén már mutatkoznak ugyan az első szerény eredmények, csakhogy a hosszú várakozás után csigalassúságúnak tűnik a megvalósítás üteme.”⁵¹

A Nemzetiségi Tanács a késedelem ellenére, vagy talán éppen ezért, nagy lendülettel látott munkához. A nemzetiségi törvényjavaslat politikai irányelveinek kidolgozása céljából már első, 1969. április 22-i ülésén négy alcsoportból (nemzetiségi szervek és képviselet, nemzetiségi iskolaügy, nemzetiségi kultúra, nyelvhasználat) álló ideiglenes munkacsoportot hozott létre, amely elnökévé Ivan Bajcurát, titkárává Gyönyör Józsefet nevezte ki.⁵² Miután a munkacsoportok alcsoportjai május 19–22. között a Somorja melletti Körtvéyesen megvitatták a törvények politikai irányelveinek a téziseit, összesítő jelentésüket a Nemzetiségi Tanács július 10-i második ülésén tárgyalta meg. E jelentés alapján készült el 1969. július 21-ére a nemzetiségi alkotmánytörvény végrehajtásával kapcsolatos politikai irányelvek tervezete. (Gyönyör 1994, 273. p.)

A nemzetiségi szervek és képviselet kérdését a politikai irányelvek tervezetének I. fejezete tárgyalta. Az ebben megfogalmazott alapelvek nagymértékben megegyeztek a Nemzetiségi Bizottság törvényjavaslatában foglaltakkal. A nemzetiségek képviseleti szerveként az SZNT-ben a magyar és ukrán tagozatból álló Nemzetiségi Bizottságot képzelték el. A bizottság és a tagozatok elnökei tagjai lennének az SZNT Elnökségének, s a nemzetiségek adnák az SZNT egyik alelnökét is. A szlovák kormány nemzetiségi ügyekben illetékes tanácsadó és kezdeményező szerve a Nemzetiségi Tanács lenne, az iskolaügyi, valamint a Kulturális Minisztériumban nemzetiségi miniszterhelyetteseket

51 *Hét*, 1969. április 27. Hogy állunk a nemzetiségi képviselettel?, 9. p.

52 FKI, f. NT, I/1/1969, Záznam z 1. zasadnutia Rady pre národnosti vlády SSR zo dňa 22. apríla 1969.; *Új Szó*, 1969. április 23. Ülészett az SZSZK kormányának Nemzetiségi Tanácsa, 2. p

neveznének ki és nemzetiségi osztályokat hoznának létre. A nemzeti bizottságok nemzetiségi képviselői nemzetiségi szakbizottságokba tömörülnének. Az irányelvek tervezetének I. fejezete végül felvetette a Nemzeti Fronton belüli nemzetiségi képviseleti szerv létrehozásának a lehetőségét is.⁵³

A politikai irányelvek tervezetének nemzetiségi oktatásüggyel foglalkozó II. fejezete szerint biztosítani kellene a nemzetiségek anyanyelvi oktatásának feltételeit a bölcsődétől kezdve a specializált főiskolai tanulmányokig. A nemzetiségi kultúráról szóló III. fejezet nemzetiségi kulturális intézmények, a művészeti szövetségek keretében pedig nemzetiségi tagozatok létrehozását szorgalmazta. A nemzetiségek nyelvhasználati jogát tárgyaló IV. fejezet szerint biztosítani kellene a nemzetiségek nyelvének a hivatalos érintkezésben való használatát az általuk lakott járások székhelyein és minden olyan településen, ahol részarányuk eléri a 10%-ot. Ezekben a helyeken a hivatalos iratok, a közigazgatás megjelölése, az utca- és községnevek is kétnyelvűek lennének.⁵⁴

Dobos László miniszter, a Nemzetiségi Tanács elnöke a *Vasárnapi Új Szó*ban megjelent egyik nyilatkozatában úgy fogalmazott, hogy a tanács „első nagy »próbatétele« a nemzetiségi törvény elkészítése, illetve a törvényhozó szervek elé terjesztése lesz”.⁵⁵ Mivelhogy a nemzetiségi alkotmánytörvény végrehajtásával kapcsolatos politikai irányelvek tervezete csupán 1969 júliusára készült el, a nemzetiségi törvények javaslatát az SZNT munkaterve által előirányzott 1969. májusi-júniusi időpontig nem lehetett a testület elé terjeszteni. Dobos László ezért 1969. július 3-án, a nemzetiségi kérdéstről tartott első, szélesebb körű sajtóértekezletén azt közölte a sajtó képviselőivel, hogy a törvényjavaslatokat várhatóan október vagy november folyamán terjesztik a szlovák parlament elé.⁵⁶

Mindeközben a Matica slovenská, amely már 1968–1969 fordulóján is megpróbálta elérni, hogy képviselői részt vehessenek a Nemzetiségi Bizottság munkájában, továbbra sem mondott le arról a szándékáról, hogy a nemzetiségi törvények megalkotásába beleszólhasson. A szervezet 1969. augusztus 1–2-i turócszentmártoni közgyűlése, amellyel, hogy keményen bírálta a magyar kisebbségnek az állami szervek általi állítólagos túlzott támogatását, elítélte a kétnyelvűség elvét és síkra szállt a szlovák

53 A nemzetiségi szervekről és képviseletről szóló törvény politikai irányelveinek a Nemzetiségi Tanács július 10-i ülésén megtárgyalt tézisei alternatív javaslatként az SZNT-ben még külön Magyar Nemzetiségi Tanács és Ukrán-Ruszin Nemzetiségi Tanács létrehozásával, a szlovák kormányban Nemzetiségi Minisztériummal, a Szövetségi Gyűlés Nemzetek Kamarájában pedig egy közös nemzetiségi bizottság kialakításával is számoltak a két tagköztársaság nemzetiségei számára. A tézisek vitája során azonban ezeket a javaslatokat végül elvetették, így azok a politikai irányelvek július 21-i tervezetében már nem kerültek bele.

54 FKI, f. NT, 19. d., Návrh politických zásad realizácie ústavného zákona zo dňa 27. októbra 1968 č. 144/1968 Zb. o postavení národností v SSR; a törvények politikai irányelveinek téziseire és tervezetére bővebben lásd Šutajová 2019, 83–134. p.

55 *Vasárnapi Új Szó*, 1969. június 1. Az elképzelések megvalósításának útján, 3. p.

56 *Új Szó*, 1969. július 4. Józan ésszel, megértéssel, 2. p.

nyelv államnyelvvé nyilvánítása mellett, kifejezte azt az igényét is, hogy a Matica részt vehessen a nemzetiségi törvények kidolgozásában.⁵⁷

Hasonló törekvéseket fogalmazott meg a Matica slovenská vezetőségének 1969. október 17–18-i losonci ülése. A Matica Ján Marták igazgató és Daniel Okáli alelnök által aláírt állásfoglalása, a dél-szlovákiai szlovákok elnyomására hivatkozva, a Nemzetiségi Tanács Körtvényesen kidolgozott javaslatának az elutasítását követelte. Véleménye szerint, mivel a nemzetiségi alkotmánytörvény a nemzetiségeket nem ismeri el nemzeti szubjektumnak, azok nem tarthatnak igényt a nemzetiségi alapú politikai képviseletre, ami csakis az államalkotó nemzeteket illeti meg. A legfelsőbb szlovák párt- és állami szervekhez eljuttatott állásfoglalás arra kérte a címzetteket, hogy a nemzetiségi alkotmánytörvény végrehajtási törvényeinek kidolgozása során ne engedélyezzenek semmit, ami ellentétben állna a vegyes nemzetiségi összetételű területeken élő szlovákok érdekeivel.⁵⁸

Azt nem tudjuk, hogy a Matica slovenská fellépése befolyásolta-e a szlovák párt- és állami szerveket, s ha igen, milyen mértékben, az mindenesetre kétségtelen, hogy a Nemzetiségi Bizottság és a Nemzetiségi Tanács által megfogalmazott javaslatok sorsa 1969 őszére kezdett egyre bizonytalanabbá válni. A Csehszlovákia Kommunista Pártja (CSKP) élén 1969. április 17-én bekövetkezett változással, Alexander Dubček lemondásával és Gustáv Husák első titkárrá választásával felgyorsult az 1968 augusztusa óta zajló visszarendeződés és kezdetét vette az ún. normalizáció időszaka. A Husák-féle normalizációs rezsim pedig éppen 1969 kora őszén látott hozzá a prágai tavasz eredményeinek a felszámolásához, a reformfolyamatban tevékeny szerepet vállaló személyek félreállításához, mindezzel párhuzamosan pedig a nemzetiségi politika – egyébként is csupán felemás – vívmányainak a megkurtításához.

Az SZNT Nemzetiségi Bizottsága mindeközben 1969 késő nyarán és kora őszén már jó háromnegyed éve gyakorlatilag tetszhalott állapotban volt. 1968. december 12. óta egyetlen alkalommal sem ülésezett, s más téren sem hallatott magáról. A bizottságot úgy kezelték, mint amelynek egyetlen feladata, hogy részt vegyen a nemzetiségi törvények meghozatalában, miután azonban a kezdeményezést kivették a kezéből, nem volt más lehetősége, minthogy a törvényjavaslatok kormány általi előterjesztésére várjon. 1969 első félévében a Nemzetiségi Bizottság tevékenységének egyedüli említésre érdemes mozzanata az volt, hogy képviselői, köztük Dobos László és Szabó Rezső 1969. június közepén megbeszélést folytattak a CSNT Nemzeti Bizottságok és Nemzetiségek

57 SNA, f. ÚV KSS, Predsedníctvo, a. j. 51., k. 1239., Informácia o rokovaní Valného zhromaždenia Matice slovenskej v Martine v dňoch 1. – 2. augusta 1969; *Maticné čítanie*, 1969. augusztus 18. Uznesenie valného zhromaždenia Matice slovenskej, 2., 11. p.

58 FKI, f. NT, 9. d., Stanovisko Výboru Matice slovenskej k požiadavkám národností v SSR.

Bizottságának Pozsonyba látogató küldöttségével, amely során kölcsönösen tájékoztatták egymást a nemzetiségi törvények előkészületi munkálatainak állásáról.⁵⁹

A Nemzetiségi Bizottságról időközben a szlovák parlament munkaterveiben is „megfeledeztek”, s a bizottságot azokban sorra említés nélkül hagyták. A bizottság mindössze azt követően kezdett ismét aktivizálódni, hogy Mihajlo Mindos az SZNT Elnökségének 1969. augusztus 27-i ülésén szóvá tette, hogy a parlamenti bizottságok munkaterve a Nemzetiségi Bizottsággal egyáltalán nem számol. Az Elnökség ezért Ján Janíknak, az SZNT egyik alelnökének, egyben a Nemzetiségi Bizottság elnökségi tagjának a javaslatára megbízta Szabó Rezsőt és Fábry Istvánt, hogy dolgozzák ki a bizottság munkatervét, s azt hangolják össze a többi parlamenti bizottság munkatervével.⁶⁰

Ezek után 1969. szeptember 15-én összeült a Nemzetiségi Bizottság elnöksége, hogy összeállítsa azokat a kérdésköröket, amelyekkel a bizottság az év végéig foglalkozni szándékozna. Az ülésen Dobos László miniszter, a Nemzetiségi Tanács elnöke beszámolt a nemzetiségi törvényjavaslat politikai irányelveinek tervezetével kapcsolatos munkálatok állásáról is. Elmondása szerint az anyagot megküldték a járási pártbizottságoknak, amelyek azt szeptember 5-ig véleményezték, majd az SZLKP KB-án átadták Štefan Sádovskýnak, a párt első titkárának.⁶¹ Amint azonban azt Ján Janík, aki maga is központi bizottsági tag volt, az ülés résztvevőivel közölte, a pártvezetés az anyagot még nem vitatta meg, ezért javaslatára megbízták Fábry Istvánt és Dobos Lászlót, hogy Peter Colotka miniszterelnökkel és az illetékes politikai szervekkel belátható időn belül tárgyalják meg a politikai irányelvek jóváhagyásának folyamatát. Az ülés résztvevői végül sürgették a Nemzetiségi Bizottság és a Nemzetiségi Tanács munkájának összehangolását abból a célból, hogy a bizottság hatékonyabban vehessen részt a nemzetiségi törvények megalkotásának folyamatában.⁶²

A Nemzetiségi Bizottság elnöksége egy hét elteltével, szeptember 22-én ismét összeült, az újabb ülésén azonban mindössze annyi történt, hogy pontosították a bizottság 1969 második félévi munkatervét és szeptember 30-ra összehívták a bizottság ülését.⁶³ Két nap múlva, szeptember 24-én az SZNT Elnöksége szintén megtárgyalta a

59 APSP, f. ČNR I., k. 42., Záznam ze schůze komise pro otázky národnostní politiky konané v dnech 30. června a 1. července t. r.; *Új Szó*, 1969. június 19. Nemzetiségi törvényekről tárgyalnak, 2. p.

60 SNA, f. P SNR 1969 – 1988, k. 6., Zápisnica z 11. schôdzky Predsedníctva Slovenskej národnej rady 27. 8. 1969.

61 Štefan Sádovský korábbi szlovák miniszterelnököt Gustáv Husáknak a CSKP első titkárává történt megválasztása után, 1968. május 4-én választották meg az SZLKP új első titkárává. Az új szlovák miniszterelnök ugyanekkor a Szövetségi Gyűlés volt elnöke, Peter Colotka lett, akit Alexander Dubček váltott fel a szövetségi parlament élén.

62 FKI, f. NT, 19. d., Zápisnica zo zasadnutia Predsedníctva Výboru SNR pre otázky národností dňa 15. 9. 1969.

63 FKI, f. NT, 19. d., Zápisnica zo zasadnutia Predsedníctva Výboru SNR pre otázky národností dňa 22. 9. 1969.

parlament és a bizottságok 1969 végéig terjedő munkatervét. Az SZNT Elnöksége elé terjesztett javaslat a nemzetiségi törvényjavaslat megvitatását – az időpont megadása nélkül – az Alkotmányjogi, a Nemzeti Bizottsági, valamint az Iskolaügyi és Kulturális Bizottság mellett a Nemzetiségi Bizottságban is újra előírányozta, a Nemzetiségi Bizottság kilátásba helyezett munkatervét azonban a javaslat továbbra sem tartalmazta.⁶⁴

Az SZNT Nemzetiségi Bizottságának soron következő, immár negyedik ülésére a tervezett 1969. szeptember 30. helyett végül október 20-án, vagyis több mint tíz hónappal a legutóbbi ülését követően került sor. Ezen véglegesítették a bizottság 1969 második félévi munkatervét, amelybe azonban a nemzetiségi törvény javaslatának a megvitatása mellett – valószínűleg a Nemzetiségi Bizottság és a többi parlamenti bizottság munkatervének az SZNT Elnöksége által szorgalmazott összehangolása céljából – számos olyan kérdést is besoroltak, amelyeknek nem igazán voltak nemzetiségi vonatkozásai. Ilyen volt például az Állami Testnevelési és Sportbizottságról, az Alkotmánybíróságról és a nemzetgazdasági tervek rendszeréről szóló törvények javaslatának a megtárgyalása, vagy a Pozsony városfejlesztéséről, a népegészség hosszú távú fejlesztési koncepciójának alapelveiről és a nők foglalkoztatottságának szociális és gazdasági feltételeiről kidolgozott jelentések meghallgatása.⁶⁵

Második napirendi pontként meghallgatták Ludovit Vaškovič pénzügyminiszter-helyettes beszámolóját az 1970. évi pénzügyi és dotációs politikáról, végül rátértek az ülés legfőbb napirendi pontjára, a nemzetiségi alkotmánytörvény végrehajtásával kapcsolatos politikai irányelvek tervezetére, amelyről Dobos László tájékoztatta a bizottságot. A bizottság tagjai a kérdésről folytatott vita során általában síkra szálltak a végrehajtási törvények mielőbbi elfogadása mellett, majd a bizottság határozata megbízta Dobos Lászlót, hogy a politikai szervezetekben biztosítsa a politikai irányelvek tervezetének megvitatását, s legkésőbb 1970 elejére a végrehajtási törvények javaslatának elkészítését, Fábry Istvánt pedig, hogy a szlovák kormány elnökével tárgyalja meg a törvényjavaslatok SZNT plénuma elé terjesztésének az időpontját.

Mivel a szlovák parlament 1968. december 28-án elfogadott ügyrendi törvénye nem adott rá lehetőséget, hogy az egyes parlamenti bizottságok élén elnökség álljon, ugyanakkor előírta két hitelesítő megválasztását, az ülés végén kimondták a bizottság hatfős elnökségének a megszüntetését, azzal, hogy a bizottság elnöke továbbra is Fábry István, alelnöke pedig Petro Dupej marad, s Ján Janíkot és Mihajlo Mindost megválasztották a bizottság hitelesítőivé.⁶⁶

64 SNA, f. P SNR 1969 – 1988, k. 7., Návrh plánu práce Slovenskej národnej rady do konca roku 1969.

65 FKI, f. NT, 19. d., Návrh plánu práce na II. polrok 1969 Výboru SNR pre otázky národnosti.

66 FKI, f. NT, 19. d., Zápisnica zo schôdze Výboru SNR pre otázky národnosti dňa 20. X. 1969.

A Nemzetiségi Bizottság 1969 második félévi munkaterve az év végéig még több bizottsági ülést is feltételezett, az október 20-i ülés azonban végül a bizottság első és utolsó 1969. évi ülésének bizonyult. Az egész évi egyetlen bizottsági ülés különösen annak fényében mutatkozik rendkívül kevésnek, hogy a szlovák parlament 13 bizottságra 1969-ben összességében 134 alkalommal ülésezett, vagyis a többi bizottságra átlagban 11 ülés jutott.⁶⁷ A Nemzetiségi Bizottság 1969. évi történetéhez tartozik végül az is, hogy az év végén a bizottság két tagja is a parlamenten belüli tisztogatások áldozatává vált. Ervin Polák és Irena Ďurišová „lemondását” képviselői mandátumáról egyaránt az SZNT 1969. december 22-i ülésén jelentették be.⁶⁸ Távozásukkal az eredeti 33-ról 31-re csökkent a bizottság tagjainak száma.

Az 1969. október 20-i bizottsági ülés, valamint egyes magyar közszereplők 1969 év végi sajtóbeli megnyilvánulásai ugyanakkor arról tanúskodtak, hogy a fokozódó politikai visszarendeződés és a megváltozott körülmények ellenére még mindig bíztak a nemzetiségi alkotmánytörvényben lefektetett elvek gyakorlati megvalósításában és az alkotmánytörvény végrehajtási törvényeinek az elfogadásában. Tolvaj Bertalan, a Nemzetiségi Titkárság vezetője például a *Szabad Földműves* című mezőgazdasági hetilap 1969. december 27-i számában megjelent nyilatkozatában úgy fogalmazott, hogy megítélése szerint a legfelsőbb párt- és állami szervek jóváhagyását követően 1970 első felében sor kerülhet a nemzetiségi törvények parlamenti jóváhagyására.⁶⁹

Hasonlóan pozitív hangnemben reagáltak az *Új Ifjúság* kérdésére azok a magyar politikai vezetők, akiktől a lap az iránt érdeklődött, hogy mit várnak az 1970-es évtől a csehszlovákiai magyarság számára. A lap december 30-i számában megjelent válaszában Dobos László miniszter, a Csemadok elnöke, Szabó Rezső parlamenti alelnök, Szőke József, a Csemadok 1969 márciusában megválasztott új vezető titkára, valamint Tolvaj Bertalan egyaránt a nemzetiségi törvények elfogadását nevezte meg a legfontosabbnak.⁷⁰ Reményeiket nyilván bátoríthatta Peter Colotka szlovák miniszterelnöknek az SZNT 1969. december 1-jei ülésén elhangzott beszámolója is, amelyben kormánya munkáját ismertette elmondta, hogy megkezdték a nemzetiségi alkotmánytörvény alapelveinek feldolgozását, hogy az SZNT majd elfogadhassa a szlovákiai nemzetiségek helyzetéről szóló törvényt.⁷¹

67 SNA, f. P SNR 1969 – 1988, k. 13., Správa o činnosti Slovenskej národnej rady v roku 1969.

68 *Új Szó*, 1969. december 23. A Szlovák Nemzeti Tanács VI. plenáris ülése, 1. p.

69 *Szabad Földműves*, 1969. december 27. Egy év múltán, 4. p.

70 *Új Ifjúság*, 1969. december 30. A csehszlovákiai magyarság életében..., 4. p.

71 *Stenografická správa o 5. schôdzke Slovenskej národnej rady v Bratislave 1. decembra 1969*, 36. p.; *Új Szó*, 1969. december 2. A kormány mérlege az SZNT plénuma előtt. Következtesen az infláció ellen, 1–2. p.

2.2. A normalizáció jegyében

A Nemzetiségi Bizottság 1970. március 27-én megtartott ötödik ülése már egyértelműen a normalizáció jegyében és az egyre szélesebb körű tisztogatások árnyékában zajlott. Az ülés első napirendi pontjaként a bizottságnak a CSKP KB január végi és az SZLKP KB február eleji határozataiból eredő feladatairól tárgyaltak. Az említett párttáborok a tagkönyvcseréről, vagyis a párttagság felülvizsgálásáról rendelkeztek, amelyekkel útjára indult a kommunista párton belüli tisztogatások sorozata. Ekkor mondták le KB-tagságáról többek között Alexander Dubčeket, a CSKP egykori első titkárát is.

A változásokat mi sem jelezte tökéletesebben, mint az, hogy a párthatározatokat ismertető Fábry István a bizottságra háruló legfontosabb feladatok között első helyen a jobboldali opportunisták elleni harcot jelölte meg. A legkeményebb hangot mindközben Dénes Ferenc ütötte meg, aki élesen kikelt az 1968. augusztusi napokban „helytelen nézeteket” valló képviselők ellen, s következetes fellépést sürgetett velük szemben. Neveket ugyan nem említett, de a magyar nemzetiségű képviselők közül nyilván Dobos Lászlóra és Szabó Rezsőre gondolhatott. A bizottság határozata feladatul adta a bizottsági tagok számára, hogy minden erejüket vessék latba a párt politikájának valóra váltásáért, a proletár internacionalizmus szellemében segítsék elő Szlovákia nemzeteinek és nemzetiségeinek testvéri együttélését és erősítsék a csehszlovák államiság tudatát.

A bizottság ezt követően meghallgatta a kevésbé fejlett mikroterületek gazdasági problémáinak megoldásáról előterjesztett jelentést, majd a harmadik napirendi pont keretében a szlovák kormány árvízvédelmi rendeletei végrehajtásának ellenőrzésére létrehozott három képviselői csoportot, amelyeket megbízott az árvízvédelmi intézkedések ellenőrzésével és tapasztalataik előterjesztésével. Az ülés negyedik napirendi pontjaként Fábry István tájékoztatta a bizottságot azokról a tárgyalásokról, amelyeket ő, valamint Krivošík István, a bizottság nemrégiben kinevezett titkára március 16-án folytatott Prágában a CSNT Nemzeti Bizottságok és Nemzetiségek Bizottságának képviselőivel a két bizottság közötti együttműködésről.

Ezzel kapcsolatban ismét terítékre került a nemzetiségi törvények kérdése. Amint azt Dobos László elmondta, a végrehajtási törvények politikai irányelveinek tervezetét még sem a pártszervek, sem pedig a kormány nem tárgyalta meg, minderre szerinte valószínűleg 1970 májusában vagy júniusában kerülhet majd sor. Tájékoztatta a bizottságot a cseh kormány 1970. február 18-i határozatáról is, amellyel lehetővé tette, hogy a nemzetiségek által lakott kerületek kerületi, járási és városi nemzeti bizottságai mellett nemzetiségi bizottságok jöjjenek létre. A bizottság ezek után határozatba foglalta a CSNT és az SZNT nemzetiségi kérdéssel foglalkozó bizottságai közötti szoros együttműködés fontosságát, a bizottság elnökét pedig megbízta: javasolja Ondrej Klokočnak, az SZNT elnökének a cseh és a szlovák kormány közötti együttműködést a nemzetiségi

törvények irányelveinek, valamint a törvényjavaslatok kidolgozása és a parlamentek elé terjesztése során.

Fábry István bemutatta a bizottság tagjainak Krivošík Istvánt is, a bizottság titkárát, aki korábban a komáromi Magyar Területi Színház igazgatói tisztségét töltötte be. A bizottság végül támogatásáról biztosította Retkes Lajost, aki írásban szándékozott interpellálni Ján Janovic szlovák mezőgazdasági és Matej Lúčan iskolaügyi minisztert. Interpellációjában a mezőgazdaság fejlesztése érdekében kertészeti és szőlészeti technikum, baromfitenyésztő szakiskola és kertészeti főiskola létrehozását, valamint egy magyar nyelvű mezőgazdasági szaklap indítását kezdeményezte.⁷²

Az ülés során elfogadták a bizottság 1970 első félévi munkatervét is, s megbízták a bizottság elnökét, hogy azt jóváhagyás céljából terjessze az SZNT Elnöksége elé. A munkaterv a nemzetiségi törvény javaslatának a megtárgyalását 1970 júniusára irányozta elő.⁷³ Fábry István a munkatervet az SZNT Elnökségének április 16-i ülésére terjesztette elő, amely azt változtatás nélkül jóváhagyta.⁷⁴

Amint az utóbb bebizonyosodott, az 1970. március 27-i bizottsági ülésen utoljára került terítékre a nemzetiségi törvény, illetve a törvény politikai irányelveinek a kérdése. Az *Új Szónak* a bizottság üléséről hírt adó másnapi beszámolója pedig közel két évtizedre az utolsó alkalom volt, hogy a kérdés a szlovákiai magyar sajtóban megjelenhetett.⁷⁵ A következő hetek eseményei, a tisztogatások újabb hulláma, amely során eltávolították politikai tisztségeikből a reformfolyamat kisebbségi magyar vezéralakjait is, nemcsak azt eredményezte, hogy a nemzetiségi törvény javaslatát 1970 júniusára sem terjesztették a parlament elé, hanem azt is, hogy a nemzetiségi törvények elfogadásának a lehetősége még inkább veszített a realitásából.

Az SZLKP KB Elnöksége által 1970. április 15-én és 22-én jóváhagyott, majd április 24-én a CSKP KB Elnöksége által is megerősített személyi változásokra az SZNT Elnökségének, illetve plénumának április 28-i ülésén került sor. Az SZNT Elnöksége visszahívta tisztségéből a szlovák kormány több tagját, köztük Dobos László tárca nélküli minisztert. A tárca nélküli miniszteri posztot egyúttal meg is szüntették, a magyar kisebbség az új kormányban Krocsány Dezső munkaügyi és népjóléti miniszter személyében kapott képviseletet.⁷⁶ Az SZNT plénuma Szabó Rezsőt felmentette parlamenti

72 FKI, f. NT, 19. d., Zápisnica z 5. schôdzky Výboru SNR pre otázky národností zo dňa 27. marca 1970 v Bratislave.

73 FKI, f. NT, 19. d., Plán práce na I. polrok 1970.

74 SNA, f. P SNR 1969 – 1988, k. 13., Zápisnica zo schôdzky Predsedníctva Slovenskej národnej rady 16. IV. 1970.

75 *Új Szó*, 1970. március 28. Ülészett az SZNT nemzetiségi bizottsága. Sürgetik a tömegpolitikai munkát, 1–2. p.

76 SNA, f. P SNR 1969 – 1988, k. 13., Uznesenie Predsedníctva Slovenskej národnej rady z 28. apríla 1970 číslo 43.; *Új Szó*, 1970. április 29. Változások a szlovák kormány összetételében, 1. p.

alelnöki tisztsége és elnökségi tagsága alól, s a testület új magyar alelnökévé – az eredetileg javasolt, de a megbízást már korábban visszautasító Rácz Olivér iskolaügyi miniszterhelyettes helyett – Fábry Istvánt, a Nemzetiségi Bizottság elnökét választotta. Az SZNT Elnökségében helyet kapott egy további magyar nemzetiségű képviselő, Tomaskovics Károly is.⁷⁷

Átalakították az egyes parlamenti bizottságok személyi összetételét is, a Nemzetiségi Bizottság kivételével, amelynek összetétele továbbra is csaknem változatlan maradt. A bizottság esetében az egyetlen változást az jelentette, hogy a parlamentbe még 1968. december 28-án kooptált Varga Lajos személyében újabb magyar nemzetiségű képviselőnek biztosítottak benne helyet.⁷⁸ Az SZNT Elnöksége az új parlamenti alelnökök személyéből adódóan 1970. május 21-én újjászervezte a parlamenti alelnökök munkamegosztását is. Ennek eredményeként a testület Nemzetiségi Bizottságért felelős alelnöke maga a bizottság elnöke, Fábry István lett.⁷⁹

Dobos László és Szabó Rezső fokozatos háttérbe szorításával párhuzamosan egyre nagyobb befolyásra tett szert Fábry István, akinek személyében a Husák-féle rezsिम megbízható szövetségesre talált a normalizáció levezénylése során. Fábryt már 1969 júliusában megválasztották az SZNT kommunista képviselői klubjának titkárává, majd 1969 decemberében helyet kapott az SZNT 1968–1969-es tevékenységének értékelésére létrehozott parlamenti bizottságban, 1970 márciusában pedig az SZLKP KB tagjait értékelő pártbizottságban. A szlovák parlament tevékenységét értékelő bizottságba 1970 júniusában beválasztották Dénes Ferencet is, így Fábryval együtt mindketten a parlament fő normalizátorai közé tartoztak. (Uher 1992, 208–209. p.)

A tisztogatások levezénylését követően a nemzetiségi törvények kérdésével a bizottsági üléseken többé már nem foglalkoztak, az ülések számát tekintve ugyanakkor az 1970-es esztendő a Nemzetiségi Bizottság legaktívabb időszakának bizonyult. A bizottság soron következő, immár hatodik ülésére 1970. május 22-én került sor. Ezen Fábry István napirend előtt méltatta a május 6-án aláírt új csehszlovák–szovjet barátság, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási egyezmény jelentőségét. Ennek kapcsán heves szópárbaj alakult ki Fábry és Dénes Ferenc között, aki méltatlannak és opportunistának nevezte az SZNT Elnökségének május 21-i döntését, amellyel időhiány miatt elutasította a parlamenti bizottságok előző napi közös javaslatát a szlovák parlament ünnepi ülésének az összehívására. Fábry ugyanakkor védelmébe vette a döntést,

77 *Stenografická správa o 8. schôdzke Slovenskej národnej rady v Bratislave 28. apríla 1970*, 18–23. p.; *Új Szó*, 1970. április 29. Ülést tartott a Szlovák Nemzeti Tanács, 1. p.

78 *Stenografická správa o 8. schôdzke Slovenskej národnej rady v Bratislave 28. apríla 1970*, 149–150. p.

79 SNA, f. P SNR 1969 – 1988, k. 14., *Uznesenie Predsedníctva Slovenskej národnej rady z 21. mája 1970* číslo 49.

szerinte egy kellőképpen elő nem készített ülés megtartása lenne méltatlan az egyezményhez.

A napirend első pontjaként a bizottság meghallgatta Ján Filko szlovák belügyminiszter-helyettes jelentését a képviselők és a tisztségviselők politikai és szakképzésének, valamint a nemzeti bizottságok dolgozói politikai és szakmai nevelésének alapelveiről. A bizottság tagjai általában síkra szálltak a nemzetiségi nyelvű iskolázásért, Františka Šimegová ugyanakkor velük szemben azt hangsúlyozta, hogy a tisztségviselőknek ismerniük kell az államnyelvet. A bizottság végül határozatban javasolta a belügyminiszternek, hogy a nemzeti bizottsági képviselők és tisztségviselők nevelésének és képzésének rendszerében szenteljen különös figyelmet a vegyes lakosságú járások képviselői nevelésének és munkájának, „hogyan helyezzen valósíthatóan meg a kommunista párt nemzetiségi politikáját”.

Ezt követően meghallgatták a szlovákiai nemzetiségek kultúrájának helyzetéről és problémáiról készült jelentést, amelyet az ukrán/ruszin nemzetiségű kulturális miniszter-helyettes, Vaszil Homa (Vasil' Choma) terjesztett elő. A jelentés vitája során többen hangsúlyozták a nemzetiségek műemlékei védelmének a jelentőségét, az előterjesztett határozati javaslatot pedig Dobos László kezdeményezésére többek között a nemzetiségi kultúra és az anyanemzet kultúrája közötti összefüggés hangsúlyozásával, valamint a Kulturális Minisztérium nemzetiségi kultúrákkal foglalkozó osztályának kiépítésére vonatkozó javaslattal egészítették ki. Befejezésül elfogadták a bizottság 1970 második félévi munkatervét, amely, igaz, konkrét időpont megadása nélkül, de még számolt a nemzetiségi törvény kormány által előterjesztendő javaslatának a megtárgyalásával.⁸⁰ Szerepelt a kérdés a szlovák parlament szerveinek az SZNT Elnöksége által 1970. augusztus 26-án elfogadott 1970 második félévi munkatervében is, amely a nemzetiségi törvény alapelveinek kormány általi előterjesztését 1970 decemberére irányozta elő.⁸¹

A Nemzetiségi Bizottság 1970. július 1-jén megtartott hetedik ülésének fő napirendi pontja a szlovákiai ukrán iskolák helyzetéről szóló jelentés megvitatása volt, amelyet Rácz Olivér iskolaügyi miniszter-helyettes terjesztett a bizottság elé. A jelentés az ukrán tannyelvű iskolákba járó tanulók évről évre csökkenő számát részben az 1968–1969-es szovjetellenes hangulattal, részben a szülők önkéntes döntésével magyarázta, akik gyakran maguk kéri a szlovák nyelvű oktatást. Františka Šimegová hozzászólására, aki nem értette, miért jelent problémát, ha a szülők önként adják gyermekeiket szlovák iskolába, több ukrán/ruszin bizottsági tag is reagált, Vaszil Kapisovszkij többek között

80 FKI, f. NT, 19. d., Zápisnica zo 6. schôdzky Výboru SNR pre otázky národnosti zo dňa 22. mája 1970 v Bratislave.

81 SNA, f. P SNR 1969 – 1988, k. 16., Návrh plánu hlavných úloh SNR a jej orgánov na II. polrok 1970.

azzal, hogy nem minden helyénvaló, ami önkéntes. Mihajlo Mindos arra mutatott rá, hogy a szlovák hatóságok nyomásgyakorlása és a szülők megfélemlítése szintén nagy szerepet játszott az iskolaválasztásban, végül Margita Potošková, az SZNT Iskolaügyi és Kulturális Bizottságának jelen lévő elnöke szintén síkra szállt az anyanyelvi oktatás mellett. A Nemzetiségi Bizottság határozata egyetértését fejezte ki a minisztérium által előterjesztett javaslattal, hogy 1970 szeptemberéről az ukránok számára három fajta iskolatípust hozzanak létre: a tisztán ukrán tannyelvű, a szlovák-ukrán vegyes tannyelvű, valamint a szlovák tannyelvű iskolákat, amelyekben tantárgyként oktatják az ukrán nyelvet is.

Ezt követően a bizottság ismét támogatásáról biztosította Retkes Lajost, aki azzal a javaslattal fordult Rácz Olivérhez, hogy az érsekújvári közgazdasági középiskola mellett nyissanak további 1-1 magyar és szlovák osztályt. A továbbiakban, miután meghallgatták a képviselői csoportok jelentését az árvízvédelmi rendeletek teljesítéséről, amelyek rámutattak a rendeletek teljesítésében mutatkozó hiányosságokra, megbízták a bizottság elnökét, hogy az SZNT legközelebbi ülésén intézzon kérdést a kormányhoz, hogy miként ellenőrzi az árvízvédelem terén hozott határozatai teljesítését. Végül meghallgatták Fábry István beszámolóját a Nemzetiségi Bizottság és a CSNT Nemzeti Bizottságok és Nemzetiségek Bizottságának képviselői közötti június 11-i prágai tanácskozásról, amelyen megegyezés született a két bizottság munkájának az összehangolásáról, többek között arról, hogy mindkét ország részben biztosítják a nemzetiségi törvények politikai irányelveinek a pártszervek általi megtárgyalását.⁸²

Retkes Lajos írásban benyújtott 1970. március 27-i interpellációjával, valamint az arra adott válaszokkal az SZNT július 13-i ülésén foglalkoztak. A két interpellált miniszter, Ján Janovic mezőgazdasági és Matej Lúčan iskolaügyi miniszter az érdeklődés hiányára hivatkozva szükségtelennek minősítette mind a Retkes által sürgetett iskolákat, mind a magyar nyelvű mezőgazdasági szaklapot, ő azonban felszólalásában ragaszkodott a javaslataihoz, amelyek megvalósítását továbbra is szükségesnek nevezte. Az ülésen felszólalt Fábry István is, aki a Nemzetiségi Bizottság megbízásából kérdést intézett a kormányhoz, hogy miképpen ellenőrzi az árvízvédelem terén hozott határozatai teljesítését.⁸³ Az SZNT 1970. július 13-i ülése az egyetlen alkalom volt, amikor a Nemzetiségi Bizottság tagjai a bizottság nevében, illetve annak megbízásából a szlovák parlament plénumának az ülésén megnyilvánultak. Lehetőségeikről ugyanakkor mindennél többet elmond az a tény, hogy a nemzetiségi törvényeknek, vagyis azoknak a törvényeknek a hiányát, amelyek megalkotása céljából magát a bizottságot is létrehoz-

82 FKI, f. NT, 19. d., Zápisnica zo 7. schôdzky Výboru SNR pre otázky národnosti zo dňa 1. júla 1970 v Bratislave; a találkozára lásd még APSP, f. ČNR I., k. 42., Záznam ze schůze komise pro národnosti výboru ČNR pro národní výbory a národnosti konané dne 30. června 1970.

83 *Stenografická správa o 9. schôdzke Slovenskej národnej rady v Bratislave 13. júla 1970*, 95–102. p.; *Új Szó*, 1970. július 14. Aktív a tavalji mérleg, 1–2. p.

ták, a bizottság fennállásának több mint két és fél éve alatt az SZNT plénumán egyetlen egyszer sem kérték, illetve kérhették számon az illetékes szervektől.

Az SZLKP KB Elnöksége a szlovák parlament kommunista képviselői klubjának kezdeményezésére 1970. augusztus 11-én határozatban mondta ki, hogy a párt befolyásának további megerősítése érdekében az SZNT Elnöksége és az egyes parlamenti bizottságok mellett pártcsoportokat kell létesíteni.⁸⁴ A Nemzetiségi Bizottság pártcsoportjának alakuló ülésére az 1970. szeptember 29-i, immár nyolcadik bizottsági ülés előtt került sor. A pártcsoportnak tagja lett a bizottság mind a 20 kommunista párti tagja, elnökévé pedig a pártvezetés döntése alapján Petro Dupejt, a bizottság egykori alelnökét választották.⁸⁵

Magán a bizottsági ülésen meghallgatták Ján Gregor szlovák iparügyi miniszter beszámolóját Szlovákia további iparosításának, valamint az ipar dél- és kelet-szlovákiai fejlesztésének tervéről, majd megvitatták a Vaszil Homa kulturális miniszterhelyettes által előterjesztett jelentést a nemzetiségi sajtó rendszeréről, helyzetéről és továbbfejlesztéséről. Ez utóbbi kiemelte többek között azt, hogy a nemzetiségi sajtó aktívan kivetesi a részét a konszolidációs folyamatból, s a párt politikájának szellemében végzi a tevékenységét. A bizottság határozata megbízta Fábry Istvánt, hogy az illetékes párt-szerveknél tárgyalja meg, hogy az SZLKP nemzetiségi sajtóval foglalkozó szakbizottságát egészítsék ki a bizottság három tagjával, nevezetesen Fábry Istvánnal, Dénes Ferencel és Vaszil Kapisovszkijjal.⁸⁶

1970 őszén a visszarendeződést kísérő tisztogatások keretében megkezdődött a szlovák kormány Nemzetiségi Tanácsának a leépítése is. Mindennek a nyitányát a kormány 1970. szeptember 30-án kelt 324. számú határozata jelentette, amely teljes egészében átalakította a tanács összetételét. Az immár szlovák többségű testület valamennyi korábbi magyar tagját lecserélték, elnökévé pedig a miniszteri tisztségéből és ezzel a tanács éléről még áprilisban leváltott Dobos László helyett Štefan Sádovskýt, az SZLKP egykori első titkárát nevezték ki, aki 1970 februárja óta a szlovák kormány egyik alelnöke volt.⁸⁷

84 SNA, f. ÚV KSS, Predsedníctvo, a. j. 79., k. 1266., Návrh na d'alšie posilnenie vplyvu strany v orgánoch SNR a návrh plánu práce Klubu poslancov komunistov SNR na II. polrok 1970.

85 A Nemzetiségi Bizottság pártcsoportjának tagjai Bánszky Zoltán, Anna Bilanyin, Czaban Bálint, Cserge Károly, Vojtech Daubner, Dénes Ferenc, Dobos László, Petro Dupejt, Fábry István, Faraga Ferenc, Štefan Ferencei, Anna Hirka, Horváth Vince, Ján Janík, Vaszil Kapisovszkij, Mihajlo Mindos, Ján Paško, Retkes Lajos, Szabó Rezső és Tomaskovics Károly lettek. A többi bizottsági tag vagy a Szabadságpárt, illetve a Szlovák Megújulás Pártjának képviselője, vagy pártonkívüli képviselő volt.

86 FKI, f. Szabó Rezső iratai, 9. d., Zápisnica zo zasadnutia Výboru SNR pre otázky národnosti dňa 29. septembra 1970 v Bratislave.

87 FKI, f. NT, 1. d., Návrh na nové zloženie Rady pre národnosti vlády Slovenskej socialistickej národnosti; vö. Gyönyör 1989, 224. p.; Šutajová 2019, 142–143. p. (A Nemzetiségi Tanács

Az új összetételű Nemzetiségi Tanács első – és egyetlen – ülésére 1970. november 20-án került sor. Ezen Štefan Sádovský bejelentette, hogy a nemzetiségi törvény alapelveinek 1969-ben kidolgozott tézisei „politikai okokból elfogadhatatlanok”, ezért az azokkal kapcsolatos munkálatokat leállította. A tanács a nemzetiségi törvény új alapelveinek kidolgozására még létrehozott egy hatfős új munkabizottságot, amelyben helyet kapott többek között Lőrincz Gyula is,⁸⁸ megtárgyalásukra azonban már soha nem tért vissza, s Sádovský miniszterelnök-helyettes vezetésével többé már nem is ülésezett.

Sztankó Pál pozsonyi magyar főkonzul 1970. november 5-i jelentésében Štefan Sádovskýval folytatott beszélgetésére hivatkozva még azt jelentette Budapest számára, hogy a munkabizottság december közepére vagy legkésőbb karácsonyig ki fogja dolgozni a nemzetiségi törvény alapelveit, amelyeket majd 1971 januárjában az SZLKP KB Elnöksége (és esetleg a CSKP KB Elnöksége) elé terjesztenek. Ezután kerülne sor a törvénytervezet részletes kidolgozására, majd „a kérdés kényes természetére való tekintettel” az SZLKP KB Elnöksége általi ismételt megtárgyalására, s csak azt követően lenne az SZNT elé terjesztve. A nemzetiségi törvény elfogadása a jelentés szerint a legoptimálisabb esetben 1971 márciusára–áprilisára lenne várható.⁸⁹

A Nemzetiségi Tanács következő ülését 1970. december közepén kellett volna megtartani. Miután azonban Štefan Sádovský, aki pedig igencsak igyekezett igazodni az új politikai irányvonalhoz, maga is a visszarendeződés áldozatává vált,⁹⁰ a decemberi ülésre nem került sor. A tanács vezetésével Sádovský leváltása után Július Hanus miniszterelnök-helyettest bízták meg, majd 1971 októberében újfent átalakították a testület személyi összetételét is. Ezek a változások a Nemzetiségi Tanácsot hosszú időre megbénították, érdemi tevékenységet nem tudott kifejtteni, s szép csendesen lekerült a napirendjéről a nemzetiségi törvények kérdése is, amelyek alapelveinek kidolgozására már soha többé nem tért vissza. (Šutajová 2019, 147–148. p.)

A Nemzetiségi Bizottság kilencedik ülését 1970. december 2-án tartották meg. Ezen előbb meghallgatták Timotej Skalický munkaügyi és népjóléti miniszterhelyettes beszá-

magyar tagjai Mag Gyula, a bélyi alapiskola igazgatója, az SZLKP KB tagja, Varga Ernő, a komáromi járási nemzeti bizottság alelnöke, Lőrincz Gyula, az *Új Szó* főszerkesztője, Nyáry István, a dunaszerdahelyi járási pártbizottság ideológiai titkára és Ferencz Dezső, a Nemzeti Front rimaszombati járási bizottságának vezető titkára lettek. A Csemadok leendő elnöke számára fenntartott helyet – akárcsak a KSZUT elnöke számára fenntartott helyet – egyelőre betöltetlenül hagyták.)

88 FKI, f. NT, IV/2, Záznam o zasadnutí Rady pre národnosti vlády SSR dňa 20. novembra 1970.

89 MNL OL, f. KÜM-TÜK, 1970-Csehszlovákia, 31. d., 00502/3-1970, A magyar nemzetiséggel kapcsolatos aktuális kérdések.

90 Sádovskýt előbb 1970. december 14-én leváltották miniszterelnök-helyettesi tisztségéből, majd 1971 februárjában kizárták a kommunista pártból.

molóját Szlovákia munkaerő-gazdálkodásáról, majd Vojtech Beňa mezőgazdasági és élelmezésügyi miniszterhelyettes jelentését a mezőgazdaság munkaerőinek helyzetéről, végül a Belügyminisztérium beszámolóját a nemzeti bizottságok képviselőinek és apparátusának nemzetiségi összetételéről. Ez utóbbi megállapította, hogy megvan minden feltetele annak, hogy a lakosok anyanyelvükön intézhessék el hivatalos ügyeiket.

Foglalkoztak a bizottság 1971 első félévi munkatervével is, amely még számolt a nemzetiségi törvényjavaslat alapelveinek a megtárgyalásával, időpontját azonban nem határozták meg, hanem úgy döntöttek, hogy azt majd a Štefan Sádovskýval folytatott tárgyalás után pontosítják.⁹¹ Erre azonban, csakúgy, mint a Nemzetiségi Tanács decemberi ülésére, Sádovský leváltása következtében már nem került sor. A bizottság tagjai ekkor ugyan még nem sejtették, de 1971 első hónapjaira világossá kellett válnia számukra, hogy a Nemzetiségi Bizottság 1970. december 2-i ülése egyben a bizottság hatyúdala is volt.

Érdemi jelentősége ugyan már nem volt, a rend kedvéért azonban megemlítjük, hogy 1970 végén a parlamenten belüli tisztogatások áldozatává vált a bizottság egy további tagja, Horváth Vince, a komáromi hajógyár rajzolója is. Az ő „lemondását” parlamenti mandátumáról az SZNT 1970. december 28-i ülésén jelentették be.⁹²

2.3. Csehországi párhuzamok és eltérések

Némileg előrébb jutottak a nemzetiségi törvény előkészítése terén a cseh országrészben. A munkálatokat itt is a kormány, pontosabban a kormányhivatal vette a kezébe, amely szakemberek részvételével már 1969 nyarára elkészítette a nemzetiségi politika alapelveinek a munkajavaslatát.⁹³ A cseh kormány ezt követően 1970. február 18-i 20. számú határozatával létrehozta a kormány 16 fős Nemzetiségi Tanácsát, elnökévé pedig Ladislav Adamec miniszterelnök-helyettest nevezte ki.⁹⁴ Ugyanez a határozat lehetővé tette azt is – amint azt már említettük –, hogy a nemzetiségek által lakott kerületek, elsősorban a Nyugat-csehországi, az Észak-csehországi, valamint az Észak-morvaországi kerületi, járási és városi nemzeti bizottságai mellett nemzetiségi bizottságok jöjjenek létre. (Gyönyör 1989, 223. p.)

Ez radikális eltérést jelentett a szlovákiai szabályozáshoz képest. A szlovák kormány Nemzetiségi Tanácsa 1969. december 2-án ugyan jóváhagyta a nemzeti bizott-

91 FKI, f. NT, 19. d., Zápisnica z rokovania Výboru SNR pre otázky národností dňa 2. 12. 1970 v Bratislave; *Új Szó*, 1970. december 3. Ülésztek az SZNT bizottságai, 1. p.

92 *Új Szó*, 1970. december 29. A Szlovák Nemzeti Tanács jóváhagyta az SZSZK 1970. évi népgazdasági tervét és állami költségvetését, 1. p.,

93 APSP, f. ČNR I., k. 40., Záznam ze schůze výboru ČNR pro národní výbory a národnosti kona- né dne 16. a 17. září 1969.

94 *Rudé právo*, 1970. február 19. Zasedaly vlády ČSR a SSR, 2. p.

ságok mellett létrehozandó nemzetiségi bizottságok minta-alapszabályzatát, Egyd Pepich szlovák belügyminiszter azonban a Dobos Lászlóhoz, a Nemzetiségi Tanács elnökéhez intézett 1970. február 9-i levelében egyebek között a nemzetiségi alkotmánytörvény végrehajtási törvényeinek hiányára hivatkozva elutasította a szlovákiai nemzeti bizottságok melletti nemzetiségi bizottságok létrehozásának a lehetőségét.⁹⁵ Ezt követően hamarosan megszűnt az egyetlen, a Losonci Járási Nemzeti Bizottság mellett létrejött nemzetiségi bizottság is. (Gyönyör 1989, 225. p.)

Csehországban a nemzetiségi politika és a nemzetiségi törvény alapelveinek munkajavaslatát 1970 áprilisában megtárgyalta és véleményezte a kormány Nemzetiségi Tanácsa, majd a CSKP KB cseh országrészek pártmunkáját irányító irodájának politikai-jogi bizottsága, a cseh kormány elnöksége, a CSNT Nemzeti Bizottságok és Nemzetiségek Bizottságának nemzetiségi albizottsága, végül 1970. szeptember 11-én maga a parlamenti bizottság is.⁹⁶ A javaslatok ezt követően kerültek a CSNT Elnöksége elé, amely 1970. október 8-i ülésén foglalkozott velük. Az Elnökségnek azonban komoly fenntartásai voltak a javaslatok bizonyos pontjaival szemben. Ilyen volt például a CSNT-n belüli önálló Nemzetiségi Bizottság vagy pedig a CSNT Nemzetiségi Kamarája létrehozásának a terve. A CSKP KB cseh országrészek pártmunkáját irányító irodája politikai-jogi bizottságának állásfoglalása azzal utasította el ezeket a javaslatokat, hogy a kérdést a két tagköztársaságban azonos alapelvek szerint kellene rendezni, ha azonban ezek az elvek érvényesülnének Szlovákiában is, az ott gyakorlatilag a magyar autonómia létrehozásához vezetne.⁹⁷

A CSNT Elnöksége az előterjesztett javaslatokkal kapcsolatban hosszas vita után arra a döntésre jutott, hogy azokat ebben a formában nem tudja elfogadni. Úgy rendelkezett, hogy a kormányhivatallal át kell dolgoztatni őket, az átdolgozott javaslatokat véleményeztetni kell a CSNT Alkotmányjogi Bizottságával, végül az Alkotmányjogi Bizottság, valamint a Nemzeti Bizottságok és Nemzetiségek Bizottsága közösen terjesztené őket a CSNT Elnöksége elé.⁹⁸

A javaslatok sorsa azonban végeredményben ugyanaz lett, mint Szlovákiában. A kormányhivatal még átdolgozta őket, s amint arról Milan Ptáček, a Nemzeti Bizottságok és Nemzetiségek Bizottsága nemzetiségi albizottságának elnöke az albizottság 1970. november 13-i ülésén beszámolt, a kormány és a CSNT képviselői között az az előzetes megállapodás született, hogy a kormány fogja őket a CSNT Elnöksége elé terjeszteni,

95 FKI, f. NT, III/1969, list č. SM – 184/1970.

96 APSP, f. ČNR I., k. 41., Záznam ze schůze výboru ČNR pro národní výbory a národnosti konané dne 11. září 1970.

97 APSP, f. ČNR I., k. 22., Stanovisko politickoprávní komise byra ÚV KSČ.

98 APSP, f. ČNR I., k. 22., Stenografický zápis jednání z 33. schůze předsednictva České národní rad dne 8. října 1970.

amire előreláthatólag december folyamán kerülhet sor.⁹⁹ A javaslatokat azonban már nem terjesztették a CSNT Elnöksége elé, s a nemzetiségi törvény elfogadása 1970–1971 fordulóján, akárcsak Szlovákiában, Csehországban is lekerült a napirendről.

A CSNT Nemzeti Bizottságok és Nemzetiségek Bizottsága, valamint annak nemzetiségi albizottsága mindazonáltal jóval aktívabb tevékenységet fejtett ki, mint az SZNT Nemzetiségi Bizottsága. Az albizottság tagjai látogatást tettek a német, illetve a lengyel kisebbség által lakott Észak-csehországi és Észak-morvaországi kerületben, ahol felmérést végzett a kisebbségek helyzetéről. Foglalkoztak a nemzetiségi oktatásügy kérdésével és kulturális problémáikkal, de szóba került a bizottság ülésein a német kulturális szövetség bejegyeztetésének kérdése és a lengyel ifjúsági szervezet bejegyeztetése elutasításának az ügye is. A Nemzeti Bizottságok és Nemzetiségek Bizottsága 1969-ben 12, 1970-ben 9, 1971 első félévében 7, nemzetiségi albizottsága pedig 1969–1971 között összesen 16 alkalommal ülésezett.¹⁰⁰ Ez ugyancsak jelentős eltérést jelentett a szlovákiai gyakorlathoz képest, ahol az SZNT Nemzetiségi Bizottsága 1968-ban 3, 1969-ben 1, 1970-ben pedig 5, összesen tehát mindössze 9 alkalommal ült össze.

A Nemzeti Bizottságok és Nemzetiségek Bizottsága nemzetiségi albizottságának nemzetiségi tagjai ugyanakkor bizonyos szempontból mégis kedvezőbbnek ítélték meg a nemzetiségi kérdés szlovákiai kezelését. Erre utal többek között az is, hogy a szlovákiai példára hivatkozva többször is indítványozták a CSNT-n belüli önálló Nemzetiségi Bizottság létrehozását, ezt azonban maga a bizottság és a CSNT Elnöksége is rendre elutasította. A két parlament nemzetiségi kérdéssel foglalkozó bizottságát végül a szlovákiai példa csehországi átvétele helyett a csehországi példa szlovákiai átvételével hozták összhangba, vagyis az önálló Nemzetiségi Bizottságot a szlovák parlamentben is felszámolták és összevonták a nemzeti bizottságokkal foglalkozó bizottsággal. A csehországi mintát ugyanakkor nem vették át teljes mértékben, s Szlovákiában az új parlamenti bizottságon belül nem került sor nemzetiségi albizottság létrehozására.

3. A Nemzetiségi Bizottság felszámolása

Amikor a *Hét* című hetilap 1969 újrési száma megvonta az 1968-as esztendő mérlegét, a nemzetiségi alkotmánytörvénnyel kapcsolatban keserűen jegyezte meg, hogy annak végleges szövegéből kiiktatták a nemzetiségek öngazgatáshoz való jogát. A Nemzetiségi Bizottság jövőjét illetően ugyanakkor bizakodó volt. „Remélhető, sőt feltételezhető – írta a *Hét* –, hogy képviselőnk a választások kiírásáig mindent megtesz

99 APSP, f. ČNR I., k. 42., Záznam ze schůze komise pro národnosti dne 13. listopadu 1970.

100 APSP, f. ČNR I., k. 29., Hodnocení činnosti výboru ČNR pro národní výbory a národnosti za období 1969 – 1971.

annak érdekében, hogy ebben a rendkívül fontosnak ígérkező bizottságban olyanok foglaljanak helyet, akik valóban képviselik a magyar nemzeti kisebbséget.”¹⁰¹

A cikk szerzője nem sejtette, hogy az eredetileg 1968-ban esedékes, majd 1969-re halasztott parlamenti választásokat a Husák-féle normalizációs rezsim is elhalasztja, s azokat majd csupán 1971 novemberében tartják meg. Azzal pedig végképp nem számolhatott, hogy a nagy reményekkel létrehozott Nemzetiségi Bizottság nemcsak nemzetiségi képviselői szervvé nem alakul át, hanem meg sem éri a választásokat, s önálló parlamenti bizottságként is megszűnik.

Sztankó Pál pozsonyi magyar főkonzul 1970. november 5-i jelentésében már jelezte ugyan a Nemzetiségi Bizottság átszervezésének a tervét, az általa jelzett átszervezés azonban a bizottság létét még nem veszélyeztette volna. A jelentés szerint „az elgondolás az, hogy ezt a Bizottságot is az arányosság, illetve paritás elvén kell felépíteni”, vagyis a bizottságnak 12 tagja lesz, köztük 6 szlovák, 4 magyar, 2 pedig ukrán nemzetiségű.¹⁰² 1971 első hónapjaiban azonban végül nem a bizottság átszervezésére, hanem felszámolására került sor.

Odrej Klokoč, az SZNT elnöke 1971. február 10-én terjesztette az SZLKP Elnöksége elé a szlovák parlament ügyrendi törvényének a módosítására vonatkozó javaslatot. A javaslat szerint a módosított ügyrendi törvény már nem sorolná fel tételesen a parlamenti bizottságokat, a javaslatból azonban az is kiderült, hogy azok számát 13-ról 8-ra tervezik csökkenteni, miközben nem számolnak az önálló Nemzetiségi Bizottsággal sem, hanem a nemzeti bizottságokkal foglalkozó bizottsággal összevonva Nemzeti Bizottságok, Államigazgatás és Nemzetiségek Bizottsága (Výbor SNR pre národné výbory, štátnu správu a národnosti) néven tervezik újjászervezni.¹⁰³ Az SZLKP KB Elnöksége 1971. február 16-án ebben a formában hagyta jóvá a javaslatot, az új bizottság megnevezését azonban utólag Nemzeti Bizottságok, Államigazgatás és Nemzetiségi Ügyek Bizottságára (Výbor SNR pre národné výbory, štátnu správu a veci národnosti) módosították.

A felszámolásra ítélt Nemzetiségi Bizottság koporsójába végül magával Fábry Istvánnal, a bizottság elnökével verették be az utolsó szöveget. Az SZNT 1971. március 8-i ülésén ugyanis, amelyen az ügyrendi törvény módosítását jóváhagyták, az a Fábry volt a parlamenti bizottságokban végrehajtandó változásokra vonatkozó javaslat előadója, akinek a bizottságát a javaslat szintén megszüntetésre ítélte. A Nemzetiségi Bizottság

101 *Hét*, 1969. január 5. Jó munkát az új esztendőben, 2. p.

102 MNL OL, f. KÜM-TÜK, 1970-Csehszlovákia, 31. d., 00502/3-1970, A magyar nemzetiséggel kapcsolatos aktuális kérdések.

103 SNA, f. ÚV KSS, Predsedníctvo, a. j. 97., k. 1282., Návrh zásad novelizácie rokovacieho poriadku Slovenskej národnej rady.

tehát végül rövid, nem egészen két és fél éves fennállás után önálló parlamenti bizottságként is megszűnt.

A 12 fős Nemzeti Bizottságok, Államigazgatás és Nemzetiségi Ügyek Bizottságában a 8 szlovák képviselő mellett már mindössze 3 magyar és egy ukrán/ruszin nemzetiségű képviselő kapott helyet, elnökévé pedig szintén egy szlovák nemzetiségű képviselőt, Petronela Višňovcovát választották. Az új bizottság három magyar tagja Dénes Ferenc, Stifter Emília és Varga Lajos, az ukrán/ruszin Anna Bilanyin lett.¹⁰⁴ A bizottságban nemcsak nemzetiségi albizottságot nem hoztak létre, hanem marginalizálódtak maguk a nemzetiségek is, a nemzetiségi kérdés pedig teljes mértékben a perifériára szorult, olyannyira, hogy a bizottság a következő években jószerével alig foglalkozott vele.

„Kikopott” a nemzetiségi törvények kérdése a szlovák parlament munkaterveiből is. Az SZNT Elnökségének 1971. február 24-i ülésén elfogadott 1971 első félévi munkaterv a nemzetiségi törvény javaslatának a megtárgyalásával már nem számolt, s a törvény elfogadása a későbbiekben már fel sem merült.¹⁰⁵ A Nemzetiségi Tanács leépítése és a Nemzetiségi Bizottság felszámolása után „normalizálták” a szlovák kormányhivatalt Nemzetiségi Titkárságát is. A felettes szervek szerint hatáskörét meghaladó tevékenységet folytató titkárság éléről 1971 júniusában távolították el Tolvaj Bertalant, aki- nek a helyére Sziegl Ferencet, az SZLKP KB dolgozóját állították. (Šutajová 2019, 147–148. p.)

Csehországgal ellentétben, ahol a lengyel és a német kulturális szövetséget nem érte különösebb retorzió, Szlovákiában nem kegyelmeztek a reformfolyamatban aktív szerepet vállalt nemzetiségi kulturális szövetségeknek sem. A Csemadokot és a KSZUT-ot az SZLKP KB Elnökségének 1971. február 23-i döntése és a szlovák kormány április 28-i határozata értelmében – a Matica slovenskával együtt – kizárták a Szlovák Nemzeti Frontból és a Kulturális Minisztérium felügyelete alá helyezték, ami egyet jelentett a társadalmi ranglétrán való lefokozásukkal, egyben mozgásterük leszűkülését is eredményezte. (Gyönyör 1989, 225–226. p.; Popély 2008, 43. p.) A Csemadok éléről lemondatták Dobos Lászlót, s a szövetség elnöki székébe a szlovák pártvezetés ugyancsak 1971. február 23-i határozata értelmében Fábry Istvánt ültették. A későbbiekben az ő nevéhez fűződött a Csemadokon belüli tisztogatások levezénylése.

Dobos László és Szabó Rezső, a Csemadok reformkommunista vezetői ellen pártvizsgálat is indult, aminek az eredménye szintén nem lehetett kétséges. Az SZLKP KB Elnöksége 1971. július 7-én, a tevékenységükről készült jelentések meghallgatása

104 *Stenografická správa o 12. schôdzke Slovenskej národnej rady v Bratislave 8. marca 1971*, 70–76., 110. p.; *Új Szó*, 1971. március 9. Ülést tartott a Szlovák Nemzeti Tanács plénuma, 1–2. p.

105 SNA, f. P SNR 1969 – 1988, k. 25., Návhr plánu hlavných úloh Slovenskej národnej rady na I. polrok 1971.

után, a kommunista pártból való kizárásukról, valamint prágai és pozsonyi parlamenti képviselői mandátumuktól való megfosztásukról határozott.¹⁰⁶ Dobos pártból történő kizárásával a CSKP KB Elnöksége is foglalkozott, s 1971. augusztus 20-án jóváhagyta az arról hozott pozsonyi döntést.¹⁰⁷

4. Epilógus

Az SZNT önálló Nemzetiségi Bizottságát a husáki normalizáció húsz éve alatt soha nem újították fel. A nemzetiségi ügyeket az 1971. évi választásokat követően továbbra is a Nemzeti Bizottságok, Államigazgatás és Nemzetiségi Ügyek Bizottsága, az 1976-os, 1981-es és 1986-os választások után pedig a Nemzeti Bizottságok és Nemzetiségek Bizottsága (Výbor SNR pre národné výbory a národnosti) néven létrehozott bizottság intézte. (Gyönyör 1989, 223. p.) Az általában 16 fős bizottságban legfeljebb 2-3 magyar és egy ukrán/ruszin nemzetiségű képviselő kapott helyet. Az 1971-ben kezdődő választási ciklusban Branislav Bíroš személyében szlovák volt a bizottság elnöke is, később azonban már jobbára magyar nemzetiségű képviselőket állítottak az élére. 1976–1983 között Benyó Máté, 1983–1986 között Krocsány Dezső, 1986–1988 között Filler Gyula, 1988–1989-ben azonban ismét szlovák nemzetiségű képviselő, Zoltán Bocz töltötte be a bizottság elnöki tisztségét. (Popély 2022, 322. p.)

A normalizációs rezsim amellet, hogy az 1968–1969-ben létrehozott nemzetiségi szervezet sorra leépítette, s nem fogadta el a nemzetiségi alkotmánytörvény kilátásba helyezett végrehajtási törvényeit, nem tartotta be magát a nemzetiségi alkotmánytörvényt sem. Ez ellen kezdetben mindössze az 1978-ban megszervezett Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottsága emelte fel a szavát, az 1980-as évek végén azonban már a kisebbségi magyar társadalom különböző csoportjai is meg merték fogalmazni a normalizációs rendszer kisebbségpolitikájával szembeni kifogásaikat. 1988–1989 fordulóján a Jogvédő Bizottság, a Csemadok vezetése, az 1968 után félreállított reformkommunisták (Dobos László és Szabó Rezső) és a körjük tömörülő értelmiségiek, valamint a Szlovák Írók Szövetségének magyar tagozata is a legfelsőbb párt és/vagy állami szervekhez eljuttatott beadványában sürgette egyebek között a nemzetiségi alkotmánytörvény végrehajtási törvényeinek a megalkotását, valamint a

106 SNA, f. ÚV KSS, Predsedníctvo, a. j. 4., k. 1297., Zápis zo 4. schôdze predsedníctva ÚV KSS, 7. júla 1971.

107 Národní archiv České republiky, Praha, f. Ústřední výbor Komunistické strany Československa, 02/1, Predsednictvo 1971 – 1976, sv. 9, a. j. 8., Potvrzení usnesení predsednictva ÚV KSS o vyloučení s. Ladislava Doboše, bývalého ministra SSR a předsedy ÚV Csemadoku, z řad členů KSČ.

megszüntetett nemzetiségi intézmények és szervek, köztük az SZNT önálló Nemzetiségi Bizottságának a visszaállítását. (Popély 2014, 257–262. p.)

A Nemzetiségi Bizottság újbóli létrehozásának lehetősége az 1989-es rendszerváltást követően került kézzelfogható közelségbe. Az ún. bársonyos forradalom alatti eufórikus hangulat elmúlt, a szlovák nacionalizmus újbóli megerősödése azonban – akárcsak az 1968-as prágai tavasz után – ismételten véget vetett a rövid időre felújított önálló Nemzetiségi Bizottság hosszú távú működésébe vetett reményeknek.

A bizottság újjászervezésének gondolatát elsőként a Csemadok vetette fel 1989. december első napjaiban. Rudolf Schuster, a szlovák parlament elnöke december 7-én fogadta is a Csemadok új vezetőségét, s elvi hozzájárulását adta ahhoz, hogy Nagy Kázmérnak, az SZNT előző nap megválasztott új alelnökének, egyben a Nemzeti Bizottságok és Nemzetiségek Bizottsága új elnökének a vezetésével újraalakuljon a Nemzetiségi Bizottság. A megállapodás szerint tagjai a parlament nemzetiségi képviselői, valamint a Csemadok és a KSZUT által delegált szakemberek, továbbá néhány, a kisebbségi kérdéssel foglalkozó szlovák szakember lenne.¹⁰⁸

Nagy Kázmér a Nemzetiségi Bizottság létrehozására vonatkozó javaslatot az SZNT Elnökségének 1989. december 8-i ülésén ismertette. Az Elnökség azonban a bizottság létrehozását ekkor elvetette, helyette csupán egy, az SZNT Elnöksége melletti állandó munkacsoport kialakítását támogatta azzal, hogy a következő elnökségi ülésre terjeszsek be az erre vonatkozó javaslatot.¹⁰⁹ A nemzetiségi kérdéssel foglalkozó állandó munkacsoport létrehozására az Elnökség december 19-i ülésén került sor. Az Elnökség a 6 magyar, 5 szlovák, 3 ukrán/ruszin és 1 cseh nemzetiségű képviselőből álló 15 fős munkacsoport ideiglenes irányításával Nagy Kázmért bízta meg.¹¹⁰

A munkacsoport érdemi munkát nem tudott kifejtetni, már csak azért sem, mivel vezetője, Nagy Kázmér hamarosan lemondott a képviselői mandátumáról. Helyette 1990. február 9-én Zászlós Gábort választották meg mind a szlovák parlament alelnökévé, mind pedig a Nemzeti Bizottságok és Nemzetiségek Bizottságának elnökévé.¹¹¹ Az ő indítványára végül az SZNT 1990. április 27-i ülésén módosították a parlament ügyrendi törvényét, s ennek értelmében a Nemzeti Bizottságok és Nemzetiségek

108 *Új Szó*, 1989. december 9. Újjáalakult az SZNT Nemzetiségi Tanácsa, 4. p. (Az *Új Szó* cikkében a bizottság neve – helytelenül – Nemzetiségi Tanácsként jelenik meg.)

109 Digitálna parlamentná knižnica, SNR 1986 – 1990, Zapisnica zo 46. schôdze Predsedníctva Slovenskej národnej rady, konanej 8. decembra 1989 na Bratislavskom hrade, <https://www.nrsr.sk>

110 Digitálna parlamentná knižnica, SNR 1986 – 1990, 404. uznesenie Predsedníctva Slovenskej národnej rady z 19. decembra 1989, <https://www.nrsr.sk>; *Új Szó*, 1989. december 21. Miért nem alakult önálló nemzetiségi bizottság?, 1–2. p.

111 *Stenografická správa o 21. schôdzi Slovenskej národnej rady konanej 9. februára 1990*, 97–98. p.; *Új Szó*, 1990. február 10. Megújult az SZSZK törvényhozó testülete, 1–2. p.

Bizottságának kettéválasztásával ismét létrehozták a Nemzetiségi Bizottságot. A 15 fős bizottságban, amelynek elnökévé František Mikloškót választották, 9 szlovák, 4 magyar, valamint 1-1 ukrán/ruszin és cseh nemzetiségű képviselő kapott helyet. Magyar nemzetiségű tagjai Bauer Győző, Grendel Lajos, Kovács László és Zászlós Gábor lettek. Valamennyien az SZNT 1990 januárjában és februárjában kooptált képviselői voltak.¹¹²

Az újonnan létrehozott bizottság azonban rendkívül kérészetűnek bizonyult és megszűnt, mielőtt egyáltalán munkához láthatott volna. Nem egészen másfél hónappal a létrehozását követően, 1990. június 8–9-én ugyanis megtartották az első szabad parlamenti választásokat, s a választások után összeülő új szlovák parlament, majd a későbbi parlamentek önálló Nemzetiségi Bizottságot már soha többé nem hoztak létre. A nemzetiségi kérdés kezelése 1990–1992 között a Nemzetiségi, Etnikai és Emberjogi Bizottság, 1992–1994 között az Államigazgatási, Helyi Önkormányzati és Nemzetiségi Bizottság, 1994–1998 között a Közigazgatási, Helyi Önkormányzati és Nemzetiségi Bizottság, 1998–2002 között az Emberjogi és Nemzetiségi Bizottság, 2002–2010 között pedig az Emberjogi, Nemzetiségi és a Nők Jogállásával Foglalkozó Bizottság néven működő parlamenti bizottság hatáskörébe tartozott. A bizottság 2010 óta napjainkig az Emberjogi és Nemzetiségi Kisebbségi Bizottság megnevezést viseli. A bizottságok élén 1998–2010 között A. Nagy László személyében magyar nemzetiségű képviselő állt, korábban és a későbbiekben azonban szlovák elnökei voltak.¹¹³

* * *

Amint azt Janics Kálmán egyik tanulmányában megfogalmazta, a terv, hogy a nemzetiségek jogállását az egyenrangúság és az öngazgatás elve alapján rendezzék, „egyedülálló történelmi kezdeményezés volt Közép-Kelet-Európában”. (Janics 1983, 330. p.) Ezt az egyedülálló történelmi kezdeményezést azonban egyrészt a felélénkülő szlovák nacionalizmus, majd Csehszlovákia 1968. augusztusi megszállása és az ennek nyomán bekövetkező politikai visszarendeződés kudarcra ítélte.

A szlovák parlament Nemzetiségi Bizottságának létrehozása abban a formában, ahogyan az 1968 októberében megtörtént, a nemzetiségek számára csalódást jelentett. A bizottságot a nemzetiségek törekvéseivel ellentétben nem nemzetiségi képviselői szervként, hanem egyszerű parlamenti bizottságként hozták létre, amelyben a

112 *Stenografická správa o 26. schôdzi Slovenskej národnej rady konanej 27. apríla 1990*, 105–115., 207–208. p.; *Új Szó*, 1990. április 29. Megalakult az SZNT nemzetiségi bizottsága, 1–2. p.

113 Vö. Digitálna parlamentná knižnica, SNR 1990 – 1992, 1992 – 1994, NR SR 1994 – 1998, 1998 – 2002, 2002 – 2006, 2006 – 2010, 2010 – 2012, 2012 – 2016, 2016 – 2020, 2020 – 2023, <https://www.nrsr.sk>.

nemzetiségi képviselők mellett szlovák és cseh nemzetiségű képviselők is helyet kaptak. A bizottság ennek ellenére nagy lendülettel látott munkához, s 1968 decemberére kidolgozta a képviseleti testületek és végrehajtó szervek melletti nemzetiségi szervekről szóló törvény javaslatát. A nemzetiségi alkotmánytörvény kilátásba helyezett nemzetiségi törvényeinek előkészítésében bekövetkezett változás azonban a bizottság kezdeti lendületét megtörte, a husáki normalizáció pedig végül magát a bizottságot is felszámolásra ítélte, s 1971 márciusában összevonta a nemzeti bizottságokkal foglalkozó bizottsággal.

Elszabotálta a normalizációs rezsim a nemzetiségi alkotmánytörvény végrehajtási törvényeinek az elfogadását is. A Nemzetiségi Bizottságnak a nemzetiségi szervekről kidolgozott törvényjavaslata soha nem került az SZNT plénuma elé megtárgyalásra, a nemzetiségi törvények politikai irányelveinek a kormány Nemzetiségi Tanácsa által kidolgozott javaslataival pedig a párt- és állami szervek érdemben szintén nem foglalkoztak. A törvények elfogadásának időpontját előbb folyamatosan elodázták, mígnem a kérdés 1970–1971 fordulójára végleg lekerült a napirendről, majd a normalizáció húsz éve alatt gyakorlatilag az agyonhallgatás jellemezte.

Nem hozott érdemi változást ezen a téren a pártállam bukása sem. Nem került sor sem egy nemzetiségi képviseleti szerv létrehozására, sem a nemzetiségi kérdéssel foglalkozó önálló parlamenti bizottság érdemi felújítására, sem pedig a nemzetiségi törvény elfogadására. Ráadásul 1991 januárjában, amikor a prágai Szövetségi Gyűlés elfogadta az alapvető emberi jogok és szabadságjogok chartáját, a nemzetiségi alkotmánytörvény hatálya is megszűnt, s bár a charta alapelveit beépítették az 1992. szeptember 1-jén elfogadott szlovák alkotmányba, az abban foglaltak visszalépést jelentettek a nemzetiségi alkotmánytörvényben biztosított jogokhoz képest. A nemzetiségek jogállásáról szóló törvény elfogadására, amelyre legutóbb a 2020–2023-as választási ciklusban történt sikertelen kísérlet (vö. Bukovszky 2023, 151–157. p.) így immár 55 éve hiába vár a szlovákiai magyar közösség.

Melléklet

Az SZNT NEMZETISÉGI BIZOTTSÁGÁNAK JAVASLATA

... SZÁMÚ TÖRVÉNY A KÉPVISELETI TESTÜLETEK ÉS VÉGREHAJTÓ SZERVEK MELLETTI NEMZETISÉGI SZERVEKRŐL¹¹⁴

A Szlovák Nemzeti Tanács a Csehszlovák Szocialista Köztársaság nemzetiségeinek helyzetét szabályozó, 1968. október 27-i keltezésű alkotmánytörvény 5. cikkelyének 1. bekezdése alapján, az 5. cikkely 2. bekezdésének végrehajtására az alábbi törvényt fogadja el:

I. FEJEZET

1. §

A magyar és az ukrán (ruszin) nemzetiség általános és nemzeti fejlődésének, csakúgy, mint politikai, gazdasági és kulturális egyenjogúságuk feltételeinek és lehetőségeinek, valamint az államhatalom gyakorlásában való részvételük biztosítása érdekében e törvény alapján szervek létesülnek.

2. §

Az e törvény alapján létesített szervek azonos jogokat biztosítanak mind a magyar, mind az ukrán (ruszin) nemzetiség számára. Ebből a célból főleg:

a) kifejezésre juttatják a nemzetiségi jogok érvényesülését; amely célból kezdeményező javaslatokat terjesztenek elő és véleményt mondanak a szervek nemzetiségek életét érintő intézkedéseinek javaslatairól;

b) ellenőrzik a Szövetségi Gyűlés és a Szlovák Nemzeti Tanács törvényeinek, a szövetségi és a nemzeti végrehajtó szervek olyan határozatainak és intézkedéseinek betartását és gyakorlati megvalósítását, amelyek főleg a valódi egyenjogúság szempontjából érintik a nemzetiségeket;

c) ügyelnek annak az elvnek következetes betartására, hogy a nemzetiségek megfelelő képviselettel rendelkezzenek az államhatalom és az államigazgatás szerveiben.

II. FEJEZET

NEMZETISÉGI KÉPVISELETI SZERVEK

3. §

¹¹⁴ Jelen magyar fordítás Gály Iván, az Új Szó szerkesztője korabeli fordításának a felhasználásával készült. Az eredeti fordítás lelőhelye: FKI, f. NT, 37. d., Törvényjavaslat a képviseleti testületek és a végrehajtó szervek mellett működő nemzetiségi szervekről.

1.) A Szlovák Nemzeti Tanács az SZNT képviselőiből és tagjaiból létrehozza az SZNT Nemzetiségi Testületét, mint az SZNT részét.

2.) Az SZNT Nemzetiségi Testülete a nemzetiségek képviseleti és érdekvédelmi szerve.

3.) Az SZNT Nemzetiségi Testülete az SZNT kezdeményező, ellenőrző és munkaszerve.

4.) Az SZNT Nemzetiségi Testülete aktívan részt vesz az SZNT munkájában és a nemzetiségek sajátos kérdéseinek eldöntésében érvényt szerez érdekeiknek.

5.) A területi-nemzeti-regionális költségvetések előkészítésének és jóváhagyásának folyamatában az SZNT Nemzetiségi Testületének joga és kötelessége a nemzetiségek sajátos gazdasági és pénzügyi szükségleteinek érvényesítése.

6.) Az SZNT Nemzetiségi Testületének joga, hogy tagjait az SZNT egyes bizottságaiba felszólalási joggal delegálja.

7.) Az SZNT Nemzetiségi Testülete magyar és ukrán (ruszin) tagozatból áll, amelyeket az SZNT ilyen nemzetiségű képviselői alkotnak.

8.) Az SZNT Nemzetiségi Testülete tagjai közül hattagú elnökséget választ. A testület elnöke az SZNT nemzetiségi képviselője, miközben ha az elnök az egyik nemzetiség tagja, az alelnök a másik nemzetiség tagja.

9.) Az SZNT Nemzetiségi Testületének elnöke az SZNT egyik alelnöke.

10.) Az SZNT Nemzetiségi Testületének joga, hogy üléseire meghívja a kormány tagjait és egyéb állami szervek vezetőit, s hogy tőlük jelentéseket és információkat kérjen. A meghívott kormánytagok és egyéb állami szervek vezetői ebben az esetben kötelesek az ülésen részt venni, a kért jelentéseket és információkat 30 napon belül előterjeszteni, amennyiben az SZNT Nemzetiségi Testülete más időpontot nem állapít meg.

11.) Az SZNT Nemzetiségi Testülete tevékenységében az SZNT tárgyalási és munkarendjéhez, valamint az SZNT Elnöksége által jóváhagyott statútumhoz igazodik.

4. §

1.) Az SZNT Iskolaügyi és Kulturális, valamint Terv- és Költségvetési Bizottsága nemzetiségi komissziót hoz létre.

2.) Az 1. bekezdésben említett komissziók tevékenységükben az illetékes bizottság által jóváhagyott statútumhoz igazodnak.

5. §

1.) A kerületi nemzeti bizottság mellett nemzetiségi testület létesül. E testület tagjai a KNB nemzetiségi képviselői, valamint más személyek a szakemberek sorából. A testület a tagjai közül elnököt és titkárt választ. Az elnök a KNB egyik alelnöke, a titkár rendszerint az általános hatáskörű nemzetiségi szakosztály vezetője.

2.) A nemzetiségi testület a nemzetiségek KNB melletti képviseleti testülete. Hatáskörére a törvény 3. §-a 5–10. bekezdésének rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni.

3.) A nemzetiségi testület a kerület területén biztosítja a nemzetiségek jogainak érvényesülését, főleg azzal, hogy:

a) kezdeményező javaslatokat terjeszt a KNB plénuma, tanácsa és más szervei elé a kerület nemzetiségei politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális élete kérdéseinek megoldására;

b) véleményt mond a KNB szerveinek a nemzetiségi polgárok által is lakott területeket érintő intézkedéseiről;

c) ellenőrzi a nemzetiségi polgárok sajátos érdekeit érintő törvényeknek, a KNB plénuma és szervei általánosan kötelező előírásainak és határozatainak betartását és gyakorlati végrehajtását;

d) javasolja a nemzetiségi szakosztály vezetőjének kinevezését és visszahívását;

e) szükség szerint összehívja a járási nemzeti bizottságok nemzetiségi testületeinek elnökeit, a városi nemzeti bizottságok paritásos komisszióinak képviselőit, valamint azoknak a járásoknak a küldötteit, amelyekben nem létesül nemzetiségi testület;

4.) A testület tevékenységében az általános jogszabályokhoz, az SZNT Nemzetiségi Testületének határozataihoz, belső és szervezeti kérdésekben saját statútumához igazodik.

6. §

1.) A járási nemzeti bizottságok nemzetiségi testületek létesítenek a JNB mellett azokban a vegyes nemzetiség összetételű járásokban, amelyekben a nemzetiségi lakosság aránya 10%-nál magasabb, de alacsonyabb, mint 50%.

2.) Az összetételére és a hatáskörére az 5. § rendelkezései vonatkoznak.

3.) Azokban a járásokban, amelyekben nagyobb számú nemzetiségi polgár él, de arányuk nem éri el az összlakosság 10%-át, a JNB mellett a nemzetek és a nemzetiségek képviselőinek sorából paritásos komisszió létesül.

7. §

1.) A KNB és a JNB iskolaügyi és kulturális, valamint terv- és költségvetési bizottságai nemzetiségi albizottságokat hoznak létre.

2.) Az 1. bekezdésben említett albizottságok tevékenységükben az illetékes bizottság által jóváhagyott saját statútumukhoz igazodnak.

8. §

1.) Azokban a városokban, amelyekben 10%-nyi, vagy több, mint 3000 nemzetiségi polgár él, a városi nemzeti bizottság a nemzetek és a nemzetiségek képviselőinek sorából 6–8 tagú paritásos komissziót létesít.

2.) Az ilyen komisszió hatáskörére az 5. § rendelkezései vonatkoznak.

III. FEJEZET

NEMZETISÉGI VÉGREHAJTÓ SZERVEK

9. §

A NEMZETISÉGEK KÉPVISELETE A KORMÁNYBAN

1.) A Szlovák Szocialista Köztársaságban élő nemzetiségek teljes és egyenjogú fejlődésük biztosítására a kormányban a következő tisztségekkel rendelkeznek:

- a) a kormány alelnöke – a Nemzetiségi Kormányhivatal elnöke
- b) az iskolaügyi miniszter első helyettese
- c) a kulturális miniszter első helyettese

2.) A Nemzetiségi Kormányhivatal elnöke a kormányban a köztársaság valamennyi polgára egyenjogúságának elvével összhangban érvényesíti a nemzetiségek kívánságait.

3.) A Nemzetiségi Kormányhivatal elnökét, az iskolaügyi miniszter első helyettesét és a kulturális miniszter első helyettesét az SZNT Nemzetiségi Testülete javasolja. Ezek csakis nemzetiségi személyek lehetnek, miközben ha az említett tisztséget az egyik nemzetiség tagja tölti be, helyettese a másik nemzetiség tagja.

10. §

NEMZETISÉGI KORMÁNYHIVATAL

1.) Nemzetiségi Kormányhivatal létesül, amely a nemzeti kormány végrehajtó szerve a nemzetiségek életének és nemzeti sajátosságaik fejlesztésének kérdéseiben, teljes és tényleges politikai, gazdasági és kulturális egyenjogúságuk megvalósítása érdekében.

- 2.) A Nemzetiségi Kormányhivatal szakosztályokat létesít. Ezek elsősorban:
- szervezési szakosztály
 - gazdasági szakosztály
 - szociálisügyi szakosztály
 - a Nemzetiségi Kormányhivatal titkársága

3.) A Nemzetiségi Kormányhivatal, a nemzetiségi szükségletek biztosítása érdekében, szakosztályai útján együttműködik a többi minisztériummal.

4.) A Nemzetiségi Kormányhivatal tevékenységében a kormány tárgyalási és munkarendjéhez, valamint a statútumához igazodik.

11. §

NEMZETISÉGI ISKOLAÜGYI FŐOSZTÁLY

1.) Az Iskolaügyi Minisztériumban Nemzetiségi Iskolaügyi Főosztály létesül.

2.) A Nemzetiségi Iskolaügyi Főosztály élén az iskolaügyi miniszter első helyettese áll, aki a kormány tagja.

3.) A Nemzetiségi Iskolaügyi Főosztály teljes egészében irányítja a nemzetiségi polgárok anyanyelvű iskolai oktatását. Feladata a tanulás azonos feltételeinek biztosítása a nemzetiségi gyermekeknek számára a szlovákiai műveltség színvonal fokozatos kiegyenlítődése érdekében.

4.) A Nemzetiségi Iskolaügyi Főosztály ennek érdekében főleg:

a) biztosítja az első és a második ciklusú nemzetiségi tannyelvű iskolák valamennyi típusának irányítását, különösképpen szem előtt tartva a 15 éves fiatalok elhelyezésének követelményeit;

b) a nemzetiségi iskolák sajátos szükségleteinek figyelembevételével meghatározza pedagógiai és eszmei-politikai feladataikat és ellenőrzi a teljesítésüket;

c) együttműködik az illetékes szervekkel a különböző típusú nemzetiségi iskolák tartalma és fejlesztése egységes elveinek kidolgozásában;

d) irányítja a tankönyvek, a tananyag és a segédkönyvek kidolgozását, jóváhagyja a specifikus tantárgyak számára előkészített tankönyvek kiadását;

e) kinevezésre javasolja a szlovákiai nemzetiségi iskolák központilag irányított szervezeteinek vezető dolgozóit;

f) kitüntetésre javasolja a nemzetiségi iskolák tanítóit és iskolai dolgozóit.

12. §

NEMZETISÉGI KULTURÁLISÜGYI FŐOSZTÁLY

1.) A Kulturális Minisztériumban Nemzetiségi Kulturálisügyi Főosztály létesül.

2.) A Nemzetiségi Kulturálisügyi Főosztály élén a kulturális miniszter első helyettese áll, aki a kormány tagja.

3.) Nemzetiségi Kulturálisügyi Főosztály teljes egészében irányítja a szlovákiai nemzetiségek kulturális politikáját és kulturális tevékenységét. Feladata biztosítani a nemzetiségek megfelelő kulturális önrealizálásának feltételeit és így elmélyíteni a csehszlovák államiságra, a szocialista hazafiságra, a proletár internacionalizmusra és a nemzeti tudatra nevelésüket.

4.) A Nemzetiségi Kulturálisügyi Főosztály ennek érdekében főleg:

a) védi és fejleszti a nemzetiségek kulturális értékeit;

b) részt vesz a szlovákiai kultúrafejlesztési tervek, valamint a költségvetés javaslatának előkészítésében, s javaslatokat terjeszt az illetékes szervek elé a nemzetiségi kultúra fejlesztésére;

c) ellenőrzi és felülvizsgálja a szlovákiai nemzetiségi kultúra fejlesztési tervből eredő feladatok teljesítését; a megállapított hiányosságokat megtárgyalja a nemzeti bizottságokkal, azok komisszióival vagy a gazdasági szervezetek vezetőivel;

d) a nemzetiségi kultúra fejlesztési terve feladatainak teljesítése érdekében elemzéseket, felméréseket és ellenőrzéseket hajt végre s kezdeményezően javaslatokat terjeszt a Szlovák Szocialista Köztársaság kormánya elé;

e) hatáskörén belül részt vesz a Kulturális Minisztérium jogszabályainak és jelentős határozatainak, valamint a Szlovák Szocialista Köztársaság rendeleteinek kidolgozásában;

f) együttműködik az illetékes szervekkel és kezdeményező javaslatokat terjeszt elő a szükségesnek tartott intézkedések végrehajtására;

g) a nemzetiségi kultúra területén irányítja a központilag irányított szervezeteiket és intézményeket és kinevezésre javasolja azok vezető dolgozóit.

13. §

Tekintettel a sajátos jellegű hatáskörré és feladatokra, a nemzetiségek teljes és egyenjogú fejlődésének biztosítására külön részlegek létesülnek:

- a Belügyminisztériumban,
- az Igazságügyi Minisztériumban (legiszlatív kérdésekben és a hivatalos törvénytárak fordítására),
- a Szlovák Statisztikai Hivatalban.

IV. FEJEZET

14. §

1.) Azok a KNB-ok és JNB-ok, amelyek mellett nemzetiségi testületek létesülnek, az alábbi nemzetiségi szakosztályokat és részlegeket hozzák létre:

- nemzetiségi szakosztály (általános hatáskörrel)
- nemzetiségi iskolaügyi részleg
- nemzetiségi kulturálisügyi részleg

2.) A KNB-ok és JNB-ok 1. bekezdésben említett szakosztályai és részlegei tevékenységükben a KNB-k és JNB-k tárgyalási és munkarendjéhez és a statútumukhoz igazodnak.

15. §

1.) A szakosztályok és részlegek nemzetiségi végrehajtó szervek a nemzetiségi jogok megvalósítására. A különböző szintű nemzeti bizottságok képviseleti testületeinek végrehajtó szervei, egyben az államigazgatási szervek egységes rendszerének szervei.

2.) Az államigazgatást gyakorolják az adott nemzeti bizottság hatáskörének azon a szakaszán, amelyre létesültek, kivéve a nemzeti bizottság plenumának vagy a nemzetiségi testület jogkörébe tartozó ügyeket.

3.) biztosítják a nemzetiségi bizottság és a nemzetiségi testület határozatainak teljesítését; kidolgozzák ezen szervek tárgyalásai számára az alapanyagokat.

16. §

1.) A szakosztályok és részlegek a magasabb szintű nemzeti bizottság nemzetiségi szakosztályának vannak alárendelve. A KNB-ok szakosztályai a Nemzetiségi Kormányhivatalnak, a KNB-ok részlegei a Nemzetiségi Iskolaügyi Főosztálynak és a Nemzetiségi Kulturálisügyi Főosztálynak vannak alárendelve.

2.) A szakosztály és a részlegek munkáját azok vezetője irányítja és felel érte, aki valamely nemzetiség tagja.

3.) A szakosztály és a részlegek tevékenységére a közigazgatási eljárási törvény rendelkezései vonatkoznak.

17. §

Ez a törvény 1969. január 1-jén lép hatályba.

Források és irodalom

Levéltári források

Archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, Praha

fond: Česká národní rada 1968

fond: Česká národní rada - I. volební období 1969 – 1971

Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja

fond: Csemadok irattára

fond: Gyönyör József iratai

fond: Nemzetiségi Tanács

fond: Szabó Rezső iratai

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest

fond: Külügyminisztérium TÚK-iratai, Csehszlovákia

Národní archiv České republiky, Praha

fond: Ústřední výbor Komunistické strany Československa, 02/1, Předsednictvo 1971 – 1976

Slovenský národný archív, Bratislava

fond: Predsedníctvo Slovenskej národnej rady 1969 – 1988

fond: Ústredný výbor Komunistickej strany Slovenska, pléna

fond: Ústredný výbor Komunistickej strany Slovenska, Predsedníctvo

Jogforrások

Sbírka zákonů. Československá socialistická republika 1969

Zbierka zákonov Československej socialistickej republiky 1968

Forráskiadványok

Stenografická správa o schôdzkach Slovenskej národnej rady 1968–1971, 1990

Internetes forrás

Digitálna parlamentná knižnica, <https://www.nrsr.sk>

Korabeli sajtó

Hét (Pozsony) 1969

Matičné čítanie (Turócszentmárton) 1968–1969

Rudé právo (Prága) 1970

Szabad Földműves (Pozsony) 1969

Új Ifjúság (Pozsony) 1968–1969

Új Szó (Pozsony) 1968–1970, 1989–1990

Vasárnapi Új Szó (Pozsony) 1969

Szakirodalom

- Bukovszky László 2023. Egy kukába került kisebbségi törvényjavaslat. *Regio*, 31. évf. 2. sz. 151–157. p.
- Gyönyör József 1989. *Államalkotó nemzetiségek. Tények és adatok a csehszlovákiai nemzetiségekről*. Bratislava, Madách.
- Gyönyör József 1994. *Terhes örökség. A magyarság lélekszámának és sorsának alakulása Csehszlovákiában*. Pozsony/Bratislava, Madách-Posonium.
- Janics Kálmán 1983. A romlás évtizede. *Új Látóhatár*, 34. évf. 1. sz. 330–341. p.
- Jičínský, Zdeněk 1990. *Vznik České národní rady v době Pražského jara 1968 a její působení do podzimu 1969*. Praha, Nakladatelství Svoboda.
- Popély Árpád 2008. *1968 és a csehszlovákiai magyarság*. Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet /Fontes Historiae Hungarorum, 3./
- Popély Árpád 2014. *Fél évszázad kisebbségben. Fejezetek a szlovákiai magyarság 1945 utáni történetéből*. Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet /Nostra Tempora, 20./
- Popély Árpád 2022. Magyar képviselők a prágai és a pozsonyi parlamentben (1954–1989). In Bárdi Nándor–Gyurcsík Iván (szerk.): *Nemzetiségi parlamenti képviselő. Nemzetiségi képviselő Magyarországon és az utódállamok parlamentjeiben (1869–1918 / 1920–1990)*. Budapest, Országház Könyvkiadó, 291–330. p.
- Popély Árpád 2023. Nemzetiségi képviselői szerv, vagy egyszerű parlamenti bizottság? A Szlovák Nemzeti Tanács Nemzetiségi Bizottságának létrehozása 1968-ban. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 25. évf., 3. sz., 91–124. p.
- Šutaj, Štefan 2016. Národnostné práva na prelome 60. – 70. rokov 20. storočia. Príklad postavenia maďarskej menšiny. In Tížik, Miroslav–Kmeť, Norbert (eds.): *Príliš ľudská tvár socializmu? Reforma zdola a okolnosti reformného procesu v Československu 1968*. Bratislava, Sociologický ústav SAV /Edícia Analýzy/, 109–148. p.
- Šutajová, Jana 2019. *Zákon o národnostiach a Rada vlády Slovenskej socialistickej republiky pre národnosti (predstavy a realita)*. Košice, Katedra politológie–Filozofická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach.
- Uher, Ján 1992. Slovenská národná rada a jej orgány v rokoch 1967 – 1970. In *Slovenská spoločnosť v krízových rokoch 1967 – 1970. Zborník štúdií I*. Bratislava, Komisia vlády SR pre analýzu historických udalostí z rokov 1967 – 1970–Politologický kabinet SAV, 126–220. p.
- Zvara, Juraj 1969. A magyar dolgozók részvétele a szocialista Csehszlovákia építésében. In Dusek Imre (összeáll.): *Magyarok Csehszlovákiában. Tanulmányok és visszaemlékezések*. Bratislava, EPOCHA Könyvkiadó, 203–280. p.

ÁRPÁD POPÉLY

“IT EXISTS, THOUGH IT IS LITTLE HEARD OF...” THE NATIONALITY COMMITTEE OF THE SLOVAK NATIONAL COUNCIL (1968–1971)

One of the achievements of the Prague Spring was the establishment of the Nationalities Committee of the Slovak National Council. Although, contrary to the aspirations of the national minorities, the Committee, which was established in October 1968, was not set up as a representative body of the nationalities but as a simple parliamentary committee, its formation was attached high hopes to. Its primary task was to draft a proposal for a nationality law. This paper reviews the Committee's activities in this field and its work during the two and a half years of its existence. The political reconstruction and the normalisation regime under the name of Gustáv Husák not only prevented the drafting and adoption of the Nationality Act, but also the Nationality Committee itself was dissolved in March 1971. Thus, for 55 years now, ethnic minorities in Slovakia have been waiting in vain for the adoption of the Law on the Status of Nationalities.